

Sosyoloji Derneği, Türkiye

Sosyoloji Araştırmaları Dergisi

Cilt: 14 Sayı: 1 - Bahar 2011

Sociological Association, Turkey

Journal of Sociological Research

Vol.: 14 Nr.: 1 - Spring 2011

.....

Bir Halk Sosyolojisi rneği Olarak Adımlar Dergisinin Semiyotik İncelemesi

Aytül KASAPÖĞLU

BİR HALK SOSYOLOJİSİ ÖRNEĞİ OLARAK ADIMLAR DERGİSİNİN SEMİYOTİK İNCELEMESİ

Aytül KASAPOĞLU¹

Öz

Bu makalenin temel amacı, 1943 yılında yayınlanan Adımlar dergisini bir halk sosyolojisi örneği olarak değerlendirmektir. Bu amaca ulaşabilmek için semiyotiğin paradigmatic analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada “sanat sanat içindir karşısında sanat toplum içindir”; “yeni hümanizma karşısında eski hümanizma”; “evrensel edebiyat karşısında yerel edebiyat” ikili karşıtlıkları semiyotik olarak incelenmiştir. Bu çalışmanın temel sayıtlarından birisi “düne bugünden bakmaktır”(Boran,1943). Araştırma bulguları bir halk sosyologu olarak Behice Boran ve derginin muhalifler ve değişmeye karşı çıkan muhafazakarlarla son derece ciddi mücadele içinde olduğunu göstermektedir. Nitekim derginin adının Adımlar olması bile Türkiye ve dergi için değişme ve ilerlemenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Muzaffer Şerif Başoğlu’unun da desteğiyle Behice Boran, toplumu ırkçılık gibi radikal hareketlere karşı uyarmaya çalışmasının yanı sıra daima yerel ve evrensel kültürü dengelemeye çalışan bir politika izlemiştir. Çalışmanın sonunda bugün de Behice Boran ve onun halk sosyolojisinin örnek alınması için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Adımlar, halk sosyolojisi, Behice Boran, semiyotik

Abstract

Primary aim of this paper is to evaluate Journal of Adımlar as an example of public sociology published in 1943. In order to achieve this purpose paradigmatic analysis in terms of semiotics and its principles are applied. In this study "art is always for art versus art is always for society"; "new humanism versus old humanism" and "universal literature versus local literature" are investigated as binary oppositions of semiotics. One of the basic assumption of this evaluation process was "priority should be given today when you search your origin" (Boran,1943). Findings revealed that Journal of Adımlar and its publisher Behice Boran both were very keen to struggle with opposites or conservatives who were against the change. The name of Journal as being Steps itself was showing that change and progress are both very important for Turkey. Boran with support of Muzaffer Serif really work hard to warn society against coming radical movements like racism and always tried to balance universal and local culture when directing society to change. At the end of paper several suggestions are also made to follow Behice Boran's tradition as a public sociology.

Key words: Adımlar, public sociology, Behice Boran semiotics

GİRİŞ

“Geçmişe bugünden bakmak” (Boran 1943) ve “geçmiş olmayanların geleceği de olmayacağı” (Kasapoğlu 1992) olarak ifade edilmesi mümkün iki temel sayılıdan (assumption) hareket eden bu çalışma, genel olarak “Dil ve Tarih-Coğrafya Sosyoloji Geleneği”nin özel olarak bir “halk sosyolojisi” (public sociology) örneği olarak *Adımlar* dergisinin toplumda yeterince bilinmediğini problem edinmektedir. Bu makalede de bu bağlamda, *Adımlar* dergisini değerlendiren oldukça kapsamlı bir çalışmanın yalnızca bir bölümüne yer verilmiştir.

Çalışmanın detaylarına girilmeden önce halk sosyolojinin günümüzde tekrar önemszenmesine katkıları olan Michael Burawoy’un sosyoloji ve sosyolog sınıflamasına özet olarak değinilmesi uygun olacaktır. Çünkü Burawoy (2004:2010)’e göre, dört tip sosyoloji ve dört tip sosyolog bulunmaktadır: ‘Profesyonel’ (professional), ‘eleştirel’(critical) , ‘halk (public)’ ve ‘politika yönelimli” (policy) sosyoloji/sosyologlar. Akademik kuruluşlara göre farklılaştığı gibi, aynı ulus/toplum içinde olduğu kadar farklı toplumlara göre de zaman içinde değişiklikler gösteren, birbirine içten bağımlılığı olan bu dört tip sosyolog ve sosyoloji arasında kaçınılmaz olarak hükmetme ve tâbiyet ilişkileri söz konusudur.

Sosyolojik işbölümünde Burawoy (2004:1607), sosyolojik bilgi türleri ve onun izleyicilerinin bir tipolojisini önerirken ‘araçsal’ (instrumental) ve ‘düşünümsel’ (reflexive) olarak iki bilgi türü ve ‘akademik’ ile ‘extra-akademik/akademi dışı olarak’ iki grup dinleyici (audience) ayrımı yapar. Araçsal bilgi ve düşünümsel bilginin her ikisinde de meşruluk, hesap verme, patolojik davranışlara sahip olma ve siyaset yapma açısından sosyologlar karşılaştırılır.

Mesleki sosyoloji, akademik izleyiciye kuramsal veya ampirik özellikte, bilimsel normlara ve akran değerlendirmesine dayalı, kendi referans sistemine ve mesleki çıkarına sahip araçsal bilgi üretir. Politika yönelimli sosyoloji ise, akademi dışındaki izleyiciye, somut, etkili, müşterinin hizmetinde ve politik müdahale olanağı veren araçsal bilgi üretir. Eleştirel sosyoloji, akademik izleyiciye, temel ahlaki görüşler taşıyan, sırasında dogmatik özelliklere sahip, dahili tartışma içeren düşünümsel bilgi sunar. Halk sosyolojisi ise, akademi dışındaki izleyiciye, iletişimsel, ilintili, belirli halk kesimlerine yönelik ve halk ile diyalog içinde düşünümsel bilgi üretir. Diğer bir ifade ile mesleki ve politika yönelimli sosyoloji araçsal bilginin değişik

formlarıdır. Buna karşılık eleştirel sosyoloji akademisyenlere; halk sosyolojisi ise akademi dışındakilere yönelik düşünümsel bilgi üretmekten sorumludur.

Aralarında uzlaşma pek kolay olmasa da profesyonel sosyolojinin araçsal (instrumental) bilgisi, halk sosyolojisi kadar politika yönelimli sosyoloji ve onun müşterilerinin hizmetine de sunulabilir. Nitekim Burawoy(2004)'e göre, 'gerçek' ve test edilmiş yöntemleri, birikimli bilgi yapılarını, yönlendirici soruları ve kavramsal çerçeveyi sağlayan profesyonel sosyoloji olmaksızın ne halk ne de politika yönelimli sosyoloji olamaz. Profesyonel sosyoloji, halk ve politika yönelimli sosyolojinin düşmanı değildir ve fakat onların var olabilmesi için zorunludur. Eğer profesyonel sosyoloji olmaksızın halk ve politika sosyolojisi olmuyorsa aynı durum eleştirel sosyoloji içinde geçerlidir. Ancak farklı bir şekilde, profesyonel sosyoloji olmadan halk ve politika yönelimli sosyoloji olamayacağı gibi, eleştirilecek bir şey olmayacağı için eleştirel sosyoloji de olamaz (Burawoy 2004:1609). Ancak kabul etmek gerekir ki, bu tiplerden birinde yer alan sosyologların kendilerine göre farklı bilgileri, meşruluk temelleri ve sorumlulukları/ hesap verme mekanizmaları bulunduğundan uzlaştırılmaları pek kolay değildir.

Söz konusu sınıflamada yer alan ilk kategori olarak profesyonel sosyologlar, toplumu analiz etmek için kuramsal ve metodolojik olarak sofistike araçlara sahiptirler. Benimsedikleri bilimsel süreçler, meşruluk ilkeleri ve hesap verme biçimleri kendi meslektaşları tarafından belirlenir. İdeal olarak profesyonel sosyoloji, propaganda ve dogmaya dönüşmeyi engellemede diğer sosyoloji yapma biçimlerinin belkemiğidir. Ancak eğer profesyonel sosyoloji bir ülkede çok gelişmişse diğerlerinin zayıf kalma olasılığı yüksektir. Profesyonel sosyologlar yaptıkları çalışmaları yayınlama sorumluluğuna sahiptirler. Türkiye'de başlangıcından bu yana sosyolojinin bu kapsamda gelişim gösterdiği iddia edilebilir.

Politika yönelimli araştırmacı sosyologlar, profesyonel sosyoloji tarafından geliştirilen kuramsal çerçeveleri ve metodolojileri, kamu veya özel sektördeki müşterilerinin belirledikleri hizmetleri sağlamada kullanırlar. Onların somut öneriler ve etkili uygulamalarıyla ilgili olarak ürettikleri hizmetler hakkında kararı müşteriler verir. Halk sosyologları ise temelde kamuya angaje olmuştur. Onlar toplumun içinde bulunduğu en önemli problemleri göstermek için halk ile birlikte çalışırlar ve halka karşı sorumludurlar.

Halk sosyolojisi, akademinin ötesinde politik ve ahlaki düşünce ifade etme kaygısıyla halk ile diyalog içinde olmaktır. Ayrıca ‘seçkin/geleneksel’ ve ‘organik/tabana dayalı’ (grassroots) halk sosyolojileri şeklinde ayırım da söz konusudur. Örneğin David Reisman’ın *Yalnız Kalabalıklar*, Gunnar Myrdal’ın *Amerikan İnkilemi*, Robert Bellah’ın *Kalbin Alışkanlıkları* adlı kitapları veya *New York Times* gazetesinde çıkan yazılar geleneksel ya da seçkin halk sosyolojileri olarak kabul edilmektedir. Organik ya da tabana dayalı halk sosyolojisi ise, mahalle grupları, inanç toplulukları, işçi sendikaları gibi, daha sınırlı çıkarların savunulmasına yönelik olabilir. Örneğin eğitim sırasında öğrenciler sosyologların karşısına çıkan ilk halk olarak görülürler. Geleneksel seçkin yaklaşım öğrencileri hiçbir şey bilmeyen ve bilgi ile doldurulması gereken boş bir kap/tablet olarak görürken, organik/tabana dayalı yaklaşım diyalog ile öğrencilerde var olan bilgilerin ortaya çıkarılabileceğini kabul eder. Öte yandan halk sosyolojisi politika yönelimli sosyolojiden ayrılmalıdır. Halk sosyolojisi, halk ile sosyolog arasında karşılıklı angajman içinde konuşmayı/diyaloğu başlatır. Politika yönelimli sosyoloji ise, müşteri tarafından belirlenen sorunlar için çözüm üretir. Ancak politika yönelimli bir sosyolojiden halk sosyolojisine de geçiş olabilir. Örneğin James Coleman’ın Amerikan Kongresine sunduğu Afrikalı Amerikalıların okullara entegrasyon önerisi böyle bir örnektir. Türkiye’den benzer örnekler vermek mümkündür. Örneğin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Sosyoloji Bölümü tarafından GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) idaresi için yapılan araştırma öncelikle politika yönelimlidir. Ancak kalkınma ajansları ve GAP’ın eşitsizlikleri arttırdığı konusunda kamuoyuna sunulan eleştiriler halk sosyolojisidir (Kasapoğlu 2010).

Burawoy (2004:2010)’in yaptığı ‘mesleki’ (professional), ‘halk’ (public), ‘politika’ (policy) ve ‘eleştirel’ sosyoloji sınıflamasını göz önünde bulundurarak DTCF bakıldığında başlangıçtaki kurucularımızın mesleki sosyoloji kadar halk sosyolojisi yaptığı söylenebilir (Kasapoğlu 2010).

DTCF Sosyoloji Bölümünün ilk kuşak sosyologları Türkiye’de sosyoloji için son derece önemlidir. Bu nedenle onları tanımaya çalışmak ve geçmişe sahip çıkmak için sistemli çabalarda bulunmak gerekir. Nitekim bu girişimlerden biri olarak Behice Boran ve Niyazi Berkes’ in halka ulaşmak adına çıkardıkları *Yurt ve Dünya* dergisi (1941-1944) 69 yıl sonra 17 Ekim 2010

da benzer bir yaklaşımla yeniden yayın hayatına başlamıştır. Daha çok kişiye ulaşabilmek amacıyla online olarak çıkarılan *Yurt ve Dünya*'nin editörü (Zuhal Yonca Odabaş), yazı işleri müdürü (Aytül Kasapoğlu) ve sahibi (Nilay Kaya) DTCF Sosyoloji Bölümünün öğretim üyeleridir. Yalnızca yardımcı editör (Günnur Ertong) Sağlık Bakanlığında çalışmaktadır. Dergi başlangıcındaki amacına uygun bir tarzda tamamen akademik yükselme amacı dışında ve halkın anlayacağı sade bir dille güncel sorunlara yönelik olarak halk sosyoloji adına çıkmaktadır (www.yurtvedunya.net). DTCF Sosyoloji Bölümünün doktora programında tarafımdan verilen “Toplum Kültür İlişkileri” dersi bağlamında Günnur Ertong (2010) tarafından hazırlanan ve *Yurt ve Dünya*'nin ilk sayısında yayınlanan “100. Doğum Gününde Halk Sosyologu Behice Boran” yazısı da hem halk sosyolojisinin tanıtılması hem de Behice Boran'ın halk sosyolojisi adına yaptıklarının değerlendirilmesinin ilk adımı olmuştur.

DTCF Sosyoloji Bölümünün halk sosyolojisi bağlamında yaptığı çalışmalarından bir diğeri de ilk kuşaktan Behice Boran ve sosyal psikolog Muzaffer Şerif Başoğlu' nun birlikte Mayıs 1943'de çıkarmaya başladığı ve Mart 1944 de kapatıldığı için ancak bir yıl yayın hayatı bulunan *Adımlar* dergisinin incelenmesi olmuştur. Aslında *Yurt ve Dünya*'nin tüm sayılarına Türk Dil Kurumu arşivinden 1998 yılında rahatlıkla ulaşabilmiş ve bunlarla ilgili değerlendirmelerde bulunulmuş iken (Kasapoğlu, 1999) aynı yıl *Adımlar* dergisinin sadece dört sayısına Ankara'da bir sahaf aracılığıyla ulaşılmıştır. Dergi toplatıldıktan sonra büyük bir ihtimalle imha edildiğinden ne DTCF ne de Türk Tarih Kurumu arşivinde bulunmamaktadır. Öte yandan sevindirici bir gelişme Behice Boran'ın 100. doğum yılı münasebetiyle sürdürülen etkinlikler sırasında gerçekleşmiş ve kendileriyle yazışmalarımız sonucunda TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırmaları Vakfı) yönetimi tarafından orijinal dergiden bir set Kasım 2010 yılında DTCF Sosyoloji Bölümüne armağan edilmiştir.

Bunun üzerine ilk önce *Adımlar* dergisi üzerine bir tez çalışması yapılması tartışılmışsa da bunun vakit kaybettireceği düşüncesi ile DTCF Sosyoloji Bölümünde yine tarafımdan bu kez lisans düzeyinde verilen “Türkiye’de Sosyoloji” dersinde Nurten Gülpınar, Çiğdem Yel, Özlem Kahya, Faruk Kızılkaya, Mehmet Salih Filiz ve Ayşe Betül Tanrıverdi'den oluşan altı kişilik ekip çalışması ile her hafta bir sayı “semiyotik” ve “hermeneutik” olarak incelenmiştir.

Çalışmada esas olarak semiyotiğin “paradigmatik inceleme” tekniğinden yararlanılmıştır (Barthes, 1999; Kasapoğlu ve Ecevit,2004).

Bu makalenin sınırları içinde kalan kısımda öncelikle dergideki metinlerde bulunan “sanat sanat içindir karşısında sanat toplum içindir”; “eski hümanizma karşısında yeni hümanizma”, “evrensel karşısında yerel ya da milli olan” gibi “ikili karşıtlıklar” (binary oppositions) belirlenmiştir. Daha sonra bu görüşler dergideki özgün metinlerden sayı ve sayfa belirtilerek verilen referanslarla tartışılmıştır.

Adımlar Dergisi Hakkında Ön Bilgiler

Bir halk sosyologu olarak Behice Boran’ın sahibi ve neşriyat müdürü olarak çıkardığı ve sadece 12 sayılık yayın hayatına sahip olan bu dergi hakkında bazı istatistiksel bilgiler vermek gerekirse, dergide toplam 73 yazı 408 sayfa olarak yayınlanmıştır. Behice Boran her sayıda yazı yazmıştır. Diğer bir ifade ile Behice Boran 12 yazı ile en başta gelirken onu dokuz yazı ile Muzaffer Şerif Başoğlu izlemiştir. Dergideki diğer makalelerin 34’ü yerli, 18’i ise yabancı yazarlar tarafından yazılmıştır. O sıralarda Ankara’daki Konservatuar’da veya DTCF de görevli çoğu Avrupalı kültür, sanat ve edebiyat alanında uzman olan kişilerden özel olarak istendiği anlaşılan bu yazılar Türkçe’ye çevrilerek *Adımlar*’da yayınlanmıştır. Dergide halkçılığın bir ifadesi olarak yerel yazarlar tarafından yazılan 11 hikaye ve üç şiir de yer almaktadır.

Bu yoksulluk, eşitsizlik ve hızlı dikey hareketlilik sonucu ortaya çıkan çatışma içerikli hikâyelerin çoğu didaktik amaçlıdır. Örneğın bir kasabada kurban derilerindeki etleri sıyrarak geçinen kişi daha sonra zenginleşerek deri tüccarı olur. ‘Tabak Osman’ işte böyle bir hikayedir: Tabak Osman’ın, Osman Ağa olması görgüsüzlük, hazımsızlık ve sonradan görmeliğın öyküsüdür (Sayı 5:167-169).

Her sayıda birden fazla olmak üzere toplam 30 yerli ve yabancı /çeviri kitap okuyucuya oldukça detaylı bir biçimde tanıtılmıştır. Bu kitapların çoğu zaman iktidarı veya muhalif görüşten kişileri eleştiren bir biçimde tanıtıldığı görölmektedir. Örneğın, sayı ikide Muzaffer Şerif Başoğlu’nun *İrk Psikolojisi* kitabı ırkçılık eleştirisi yapılarak tanıtılmaktadır. Yine aynı sayıda Behice Boran, *İrlanda Milli Tiyatrosunu Kuranlar ve Dramlardan Numuneler* adlı Saffet

Korkut'un yazdığı kitabı tanıtırken, masa başından halka gitmeden sanat yapılamayacağını belirttiikten sonra ve böyle davrananları eleştirir.

Adımlar dergisinde çoğu Behice Boran tarafından olmak üzere 20 tane faaliyet “Aydın İçinden” bölümünde okuyucuya tanıtılmıştır. Ancak burada gerçek bir sanat eleştirmeni yetkinliği ve detayında eleştiri yapılması hemen dikkat çekmektedir. Bu tanıtımlardan bazıları Ankara’daki tiyatro, opera ve bale resitallerinin değerlendirmelerini de içermektedir. Örneğin ikinci sayıdaki “Ankara’da Temsil Bayramı” adlı yazıda (Sayı 2:72-73) “..aktörler işitilmemek korkusundan olacak, bilhassa heyecan anında fazla haykırıyorlar. Fazla bağırma piyeslerin, komedyada olsun tragedyada olsun ses ahengini bozuyor. Bir diğer nokta da, vücut, kol, el ve göz hareketlerinin birbiri arkasına, aynı örnek içinde tekrar etmesidir... Cüneyt Gökçer gibi, Muazzez İlgin gibi baş rol oynayanlarda bile böyle monotonluk dramın etkisini azaltıyor... Şuhluk yaparken de, kardeş intikamı alırken de sanatkar gözlerinin, ellerinin hareketinde alıştığı bu nazlı edalı jestler silsilesinden kendini alamıyor.” denilerek dönemin güzide sanatkarları diğer gençlere iyi örnek olmaları için eleştirilir. Aynı şekilde üçüncü sayıda “Temsil Bayramında Jül Sezar” adlı yazıda yer alan eleştirel şu ifadeler de son derece etkileyicidir (Sayı 3:105-106): “Bilindiği gibi Shakspeare, oyunlarını devrinin perdesiz ve sahneleri arasında dekor değiştirilsin diye fasılalar icap ettirmeyen tek platformlu şanolarda (tiyatro sahnesi) oynamak için yazmıştır.” “.. Jül Sezar’ın Halkevinde bir Shakspeare dramı ve ihtişamı ve vakarından mahrum bırakılarak oynamasının en büyük sebebi, şanoda külfeti ve değişik dekorun işe karışması ve tek şano kullanılmayıdır.” Sonuç olarak Behice Boran titizlikle bazen sahne dekorlarının çok sık değiştirilerek hata edildiğini veya sanatçıların çok yüksek sesle bağırdukları değerlendirmelerine yer vererek adeta sanat eleştirmenliği yapmıştır demek yanlış olmayacaktır. Ankara başkentte o dönemde tüm bu etkinliklere katılmak, dikkatle izlemek ve daha sonra üzerine sayfalarca didaktik yönü ağır basan yazı yazabilmek bir sosyolog olmanın ötesinde geçmek demektir. Boran’ın hem zamanını iyi kullandığı hem de çok bilinçli olarak hareket ettiği kesindir.

Öte yandan üçüncü sayıdaki “Aydın İçinden” bölümündeki “Ahmet Haşim Töreni” adlı yazıda olduğu gibi *Adımlar*’da kullanılan dil sade olmasına karşılık çoğu zaman oldukça serttir (Sayı 3: 106-107): “Haşim içi karanlık olan ve yalnız ağzı göğe yıldızlara çiçeklere bakan

bir kuyu içinde yaşıyor. Baktığı her şeyi çarpık bir (aksi mülevven) olarak görüyordu.” “... Memleket birbiri ardından Trablusgarp, Balkan, 1. Numaralı büyük savaşla İstiklal Savaşına giriyor. Haşim bu devirleri yaşadığı halde bütün hadiselerle sırt dönüktür.” “..İşte haktan ve halk dilinden uzaklaşan bir şairin vurdum duymaz hali. Haşim eski devirlerde doğmuş olsaydı bülbül sesleri ile gül kokuları ile sarhoş alelaide bir divan şairi olacaktı.” “Cemiyette hiçbir alışverişi olmayan...ferdiyetçi ölü bir şair için tören yapılmasını bir vakitler gene aynı şairin beline deha kılıcı takılarak Abdülhak Hamid’in karşısına çıkarılması kadar garip bulduk.” diyerek Ahmet Haşim’in onuncu ölüm yılı kutlamalarına Boran tarafından sert bir dille karşı çıkılır.

Aslında Muzaffer Şerif ile Behice Boran sert eleştiri yapmakta birbirlerinden hiç geri kalmazlar. Nitekim Muzaffer Şerif Başoğlu da aynı sertlikte sekizinci sayıda bir yayın değerlendirmesi yapar. “Fikir Hayatımızda Bir Dönme Hadisesi Daha: Tahsin Banguoğlu’nun İrkçılığı Bırakıp Bu Sahada Hakikatin Avukatı Kesilmesi” adlı yazı, Banguoğlu’nun *Ülkü* dergisindeki ırkçı görüşler taşıyan makalesine karşı yazı olarak Adımlarda yer alır. Burada Muzaffer Şerif, başta Sadi İrmak ve Tahsin Banguoğlu’nu kastederek “Bu dönme hadiselerini bir araya topluyoruz ve bir münevver zümresi kanaat değiştiriyor diyoruz.” saptamasının ardından “..bunların tahlilinin çok ibret verici ve aydınlatıcı” olacağını ekler (Sayı 8:277-278).

Adımlar dergisinin dokuzuncu sayısında da “Okuyucu Yorumu” köşesi yayınlanmaya başlar, ama derginin yayın hayatına son verildiği için devam edemez. Bu aslında derginin okuyucu ile etkileşimi önemsemediğinin bir göstergesidir. Dergide 11 tane “Köyün İçinden” yazısı yayınlanarak halk ön plana alınır. Üçüncü sayıdan itibaren yayınlanan bu yazılarda örneğın “Köy Anlayışında Parçacı Görüşler” (sayı 3:109-112) adlı yazıda olduğu gibi sürekli olarak bütüncül bir yaklaşım sergilenir: “Köydeki hadiseleri müşahede, tetkik ve tahlil ederken de bütüncül bir görüşten hareket etmek zarureti vardır. Bu çok mühim bir metodolojik noktadır.” “.. İلمي bilginin gayesi hadiseler arasındaki münasebetleri belirtmek ve bu münasebetlerin umumi formüllerini bulmak, bu suretle hadiselerin niçin ve nasıldını izah etmektir” denilerek sade / basit bir yazıda dahi bilimsel mesajlar verilir. Ayrıca Köyün İçinden bölümünde bazı hikâyelere de yer verilir. Bunlardan biri köydeki eşitsiz tabakalaşma ve çatışma temelinde, karısına göz konulan kişinin dramatik öyküsüdür. Halil Aytekin’in “Adak Ali” hikâyesi o kadar dramatiktir

ki, okuyucunun isyan edesi gelir. Çünkü hikâyeye göre, Adak Ali'nin cinsel organları kesilerek evinin bacasından atılırken, karısı Şerife'ye de alkolik ve esrarkeş Şeyh Abdullah tarafından tecavüz edilir. Vahşet ve çatışma hikâyede büyük bir doğallıkla birlikte işlenir (Sayı 8:141-144). Bu hikâyelerin seçimine özel önem verildiği hepsinin okuyucuya mesaj veren nitelikte olduğu söylenebilir.

Yirmi beş kuruşa aylık olarak satılan derginin ilk sayısı hariç tümünde İş Bankası; üçüncü sayıdan başlayarak da Milli Piyango İdaresi ilanı yayınlanmıştır. Ayrıca sekizinci sayıdan itibaren “Besler, Serinletir, Neşelendirir” sloganıyla Tekel Birası reklamı yayınlanmaya başlamıştır. Tüm bunlar derginin kamu kuruluşları tarafından desteklendiğinin bir göstergesidir. Ancak halk sosyologu olarak Behice Boran'ın özgeçmişinde okuduğumuz “zahire tüccarı aileden gelme” olarak özetlenen sosyal ilişkilerinden de yararlandığı söylenebilir. Nitekim devlet kuruluşlarının ilanları arka kapakta daha büyük olarak yer alırken, ikisi ilk sayıdan başlamak üzere altı tane esnaf reklamı iç kapakta sürekli olarak yayınlanmıştır. Bunların dördü zeytinyağı, zeytin ve sabun tüccarı olan mandıracılara aittir ve Behice Boran Egeli olduğu için gayet olağandır. Ancak reklamlardan ikisinin Kayseri Pastırma Pazarı olarak geçen esnaf ilanı olması ilgi çekicidir. Bu diğer yazarlar veya başka ilişki ağlarından kaynaklanmış olabilir.

Adımlar dergisine ait ilginç bir bilgi de adresidir. Başlangıçta adresin DTCF olması beklenirken, birden adresin bir posta kutusu olduğunu görmek şaşırtıcı gibi gelse bile, halk sosyolojisi adına son derece tutarlıdır. Onlar akademik kimliklerinin avantajlarından yararlanmayı düşünmeyen, halka üstten bakmak bir yana onlara ulaşmaya çalışan insanlardır. İşte bu adres PK. 61 Ankara'dır. Ayrıca akademik bir dergi olmadığı için yayınlara hakemlerden geçmeyen şekilde sadece yayın işleri müdürü olarak Behice Boran tarafından karar verildiği yorumu yapılabilir.

Tüm bu genel bilgiler dergi ve onun yayın politikası hakkında bir fikir vermektedir. Ayrıca tüm yazılar hakkında derin yorumsamalar (hermeneutik incelemeler) de yapılmış olmakla birlikte bu makale yalnızca üç tema etrafındaki semiyotik inceleme sonuçlarıyla sınırlanmıştır. Ancak bu değerlendirmeye geçmeden önce *Adımlar* dergisinin ilk sayısında yayınlanan amacını da iyi okumakta yarar vardır.

Adımlar Dergisinin Amacı

Adımlar dergisinin ilk sayısı Mayıs 1943 tarihinde 36 sayfa olarak yayınlanır. İlk beş sayfada 17 paragraf halinde derginin kimliğini açıklayan bir sunuş yazısı bulunur. Bu yazı Behice Boran ve Muzaffer Şerif Başoğlu'nun böyle bir dergiyi çıkarmadaki amaçları konusunda önemli ipuçlarına sahiptir. Bu nedenle öncelikle sunuş yazısı dikkatle incelenmiştir.

Yazarı belirtilmediği için anonim olarak kaleme alındığı anlaşılan bu sunuş yazısının ilk paragrafında “*Adımlar*, hareket seyrini bugünün artık gözle görülür, elle tutulur hale gelen çıplak hakikatinden alıyor.” denildikten sonra “ Yaşayan, yürüyen, durmayan hakikat eninde sonunda gelip bize çarpıyor” değerlendirmesi yapılır. Burada kast edilenin *Yurt ve Dünya* dergisinde birlikte oldukları başta Niyazi Berkes olmak üzere diğer bazı yazarlarla yaşanan yol ayrımı kadar mevcut rejime eleştiri getirerek aydın sorumluluğunu yerine getirme ihtiyacı olabilir. Nitekim ilerleyen paragraflarda bu görüşü daha da güçlendiren ifadeleri bulmak mümkündür. Ayrıca 12 sayı çıkan *Adımlar*'da Niyazi Berkes'in hiç yazısı bulunmadığı da göz ardı edilmemelidir.

İkinci paragrafta ise, sadece “geçiş halinde” ve “her şeyin hareket ettiği değişen bir dünyada yaşadığımız” ifade edilmekle kalmayıp “Geçmiş asırların müzeli yadigarı olan kıymetlerini ayakta tutmaya çalışanlar ne kadar tutunmuş olurlarsa olsunlar bir çöp gibi ortadan süpürüleceklerdir” sözleriyle değişmenin kaçınılmazlığına işaret edilir. Ayrıca bu değişmeye olumlu değer yüklenerek mutluluk duyulur : “Devirlerin en yamanında yaşıyoruz. İyi ki başka zamanda değil de bu zamanda dünyaya geldik. İyi ki, istikrarsızlığına, huzursuzluğuna, hatta rahatsızlığına rağmen bu yirminci asrın insanlarıyız.”

Üçüncü paragrafta ise, bu değişmenin Türkiye'ye üzerinde de etkili olduğu “ Biz de, bizim milletimiz Türk Milleti de bu yaman seyrin içindeyiz” şeklinde ifade edildikten sonra Kemalist devrimi destekleyen tarzda “Bu seyir içinde biz, rastgele bir yarına değil, milli inkılabımızın ileri hamlelerinin vardığı yoldan ilerleyerek ışıklı ve belirli bir yarına doğru gitmek istiyoruz.” denir. Daha sonra da teknik ve kültürü birlikte ele alan bütüncül (holistik) bir bakış açısı ile,”

Bu yarını biz, bütün vatandaşların her türlü gelişmesine elverişli bir nizam içinde, dünyanın
Sosyoloji Araştırmaları Dergisi / Journal of Sociological Research - 2011 / 1

ileri gidişine ayak uydurmuş, tekniği ve kültürü yüksek bir millet olarak karşılamak istiyoruz” değerlendirmesi yapılır. Bu cümleler daha sonra da sıkça geçmekte ve onların diyalektik ve bütüncül bir bakış açısına sahip bir dergi çıkarmayı amaçladıklarını kuvvetle ima etmektedir.

Dördüncü paragrafta Türkiye'nin yapısal değişim içinde olduğuna değinilmektedir: Ayrıca ” Biz, dünyanın bünyevi inkılap geçiren milletlerinden biriyiz. Kuruluşu çatırdamış, kıymetleri tereddi etmiş (soysuzlaşmış) bir imparatorluktan çıktık. Etrafımızda harabeler, çöküntüler var. Bunları temizliye temizliye yol alıyoruz. Özümüz olan halk diline, halk sözüne, halk şiirine divan yolunu arkada bırakarak vardık.” değerlendirmesi yapılarak hem değişmeyi hem de halkçılığı savunan bir tutum sergilenir. Öte yandan da tüm değişmelerin kendiliğinden olmadığı ve bundan sonra kültürel olarak dünyaya açılma zamanının geldiği vurgulanır: “Buradan evvela dünyayı da, bugünün dünyasını da tadarak, dünyaya sesleneceğiz. Bunu sahnemiz, müziğimiz ve yeni tatmaya başladığımız diğer yeni nimetlerimiz için de söyleyebiliriz. Bu şu demektir ki, hiçbir ilerleyiş kendiliğinden olmuyor. Eski ve yeninin mücadelesinden ve yeninin zaferinden doğuyor.”

Beşinci paragrafta da içine kapanmak yerine dünyaya açılma görüşü bir kez daha vurgulanır:”İçimizde garbı (batıyı) kendimize karşı koyanlar var. Bunu yaptıktan sonra, bazılarımız ona hayran oluyor, bazılarımız da kendimize kapanalım, kendimize dönelim diyoruz. Bizce her ikisi de yanlıştır.” Daha sonra batının da homojen olmadığı ve içinde tutucular barındırdığı hatta Galileo'nun bile yargılandığı belirtilir. Ayrıca “Tabiat, cemiyet ve kültür alanlarında, bizi geriye çeken hiçbir putun önünde eğilmeyen ileri zihniyetle, ileri görüşle biz de garbın içindeyiz” denilerek hem kültüre verilen önem hem de gericilik karşısında ilerici zihniyetten ve Batı'dan yana bir tavır vurgulanır. Aslında burada İnönü dönemindeki bazı uygulamalara özellikle kültürel alanda halkçılıktan uzaklaşan seçkin politikalara karşı bir tavır da sezilmektedir.

Altınca paragrafta da milli bilim anlayışını ret eden bir tarzda, bilime duyulan hayranlık kadar bilimsel çalışmalar sonucunda elde edilen bilgilerin uluslar arası ve dolayısıyla evrensel olduğuna yine bütüncül bir bakış açısıyla işaret edilir.” Yalnız hakikatin ve olanın mefhumlaştırılması, formülleştirilmesi olan ilme, bunun var olduğu neticelere, bunun mümkün

kıldığı nimetlere hayranız. Herhangi bir ilim sahasında varılmış olan hakikatler, hakikat olarak, hiçbir milletin malı olamaz. Bunlar bütün insanlığın malıdır.” Öte yandan Türkiye’nin bilimsel çalışmalarında hem uluslar arası düzeeye yükselme potansiyeli hakkında olumlu bir görüş hem de genel bilimsel gerçeklerin uluslara uygulanmasının olanaklarına değinilir.” Bizim de bu milletler arası kıymetler seviyesine yükselecek olan ilmimiz, bu milletler arası hakikatlerin bizim öz problemlerimize, gerçeklerimize tatbik edilmesinden doğacaktır. Ancak o zaman biz de bu hakikatlere yeni hakikatler katacak bir duruma varmış olacağız.”

Yedinci paragrafta iki temel fikir vardır. Bunlardan ilki evrimdir: “İnsan anasından biyolojik bir varlık olarak doğar, diğer hayvanlar gibi. Fakat zamanla, milleti içinde vatandaş, bir insan olarak gelişmek imkanlarıyla birlikte doğar. İnsanın ruh örgüsü, etrafındaki insanlarla karşılıklı münasebetlerle iş birliği içinde örülür; bu suretle insan, milletin ve insanlığın evladı olur.” Aslında her türlü ikiliği(düalizmi) ret ederek daha çok bütüncül (holistik) bakıştan yana tavır konuğunun işaretleridir bunlar. Nitekim “Bunun yanında ve dışında insanın ezeliyetten gelen, semadan gelen ayrı bir ruhu ve benliği yoktur. Burada olduğu gibi, biz felsefe, cemiyet, teknik, kültür anlayışında her türlü ikiliği (düalizmi) rk ve hatalı buluyoruz. Biz parçacı değiliz. Yamalı bohça istemiyoruz.” cümleleri de modernitenin kaba ruh ve beden ikili ayırımına karşı açık bir tavidir.

Sekizinci paragrafta da bu sefer kır kent ikiliğine karşı çıkılır: “Mesela bu dalizmden biri köy ve şehir ikiliğidir. şehir ve köy ikiliği ile başlayarak, köy ve şehir romantizmi yapanların yolunu dar ve taraflı buluyoruz. Köy davası, umumi cemiyet davasının bir parçasıdır. Bu dava, umumi cemiyet davası dışında, ondan ayrı yürütülemez, halledilemez.” Burada özellikle bütüncül bir yaklaşım vurgusu Batıdan örnekle şöyledir: “Garptan öğrendiğimiz dersle biliyoruz ki, köyleri geri halde bulunan bir cemiyet bünyesi içinde mamur ve müreffeh şehirler gelişemez ve bu gelişmeyi sürekli bir hale getiremez.” Bunun tersi de mümkün değildir denildikten sonra kalkınmanın ancak birlikte mümkün olduğu şöyle ifade edilir : “şehirle köy ahenkli bir surette el ele vermedikçe ne köyde ne şehirde hakiki refah güneşi doğamaz.”

Dokuzuncu paragrafta ahlakın kaynağının toplumsal ilişkiler ve dolayısıyla toplum olduğu, aksinin iddia edilemeyeceği görüşü yer alır: ” Bizce ahlakın tek kaynağı insanların

karşılıklı münasebetleridir, iş birliğidir. Bunun dışında, yıldızlı semanın yedinci katından, tabiat dışı kuvvetten gelen bir ahlak kaynağı yoktur.”denilerek her türden metafizik düşünceyi ret eden bilimsel ve materyalist bir tutum sergilenir. Ayrıca “Kendi servet ve refahını, memleket ve milletinin refahının üstünde tutan fertlerde ahlak olmaz” denilerek bireycilik karşısında toplumcu bir duruş vurgulanır.

Onuncu paragrafta da yeni bir düalizm konusuna değinilerek, eğitim ve öğretim ikiliğine yapay olduğu için karşı çıkılır: “ Maziden bize geçmiş olan zararlı ve suni ikiliklerden biri de talim ve terbiye ikiliğidir. Bu zamanımıza eski formel terbiye zihniyetinden geliyor” denildikten sonra adını anmadan Köy Enstitü tipi uygulamalı eğitimden yana görüş belirtilir: “ Öğretim ile terbiyeyi günün saatlerine göre ayırmak, bütün ve müşahhas olan hayat seyrini suni olarak bölmek demektir. Bugünün iyi mektebi ancak bütün hayat faaliyetlerini kucaklayan, içinde yaşatan mekteptir.”

On birinci paragrafta ise, tüm dünyanın uluslar arası kültür ve sanat birikimi kadar sorunlarından haberdar olmadan, yirminci yüzyılın yeniliklerinden beslenmeden yetersiz kalınacağı ifade edilir: “İçinde yaşadığımız yirminci asır yıllarının yeni sanat eserleriyle, yeni kültürel hamleleriyle, insan problemleriyle karşılaşmayanlar, bunun akislerini içlerinde duymayanlar, bu problemlerin doğurduğu sıkıntılarla kıvrınmayanlar, milletimizin ve insanlığın geçmiş, kültür ve sanat eserlerini içten duyamazlar ve kıymetlendiremezler.” Daha sonra da *Adımlar*'ın yeni hümanizmacılardan farklı olarak, sadece Batının klasik eserleri ile sınırlı olmayan; ulusal ve uluslar arası ya da yerel ve evrensel tüm yeni gelişmelerden okuyucusunu haberdar etmeye çalışacağı önemle vurgulanır : “*Adımlar* memleketimizin ve dünyanın bilhassa modern kültür, sanat ve fikir eserleri üzerinde ısrarla duracaktır.” Ayrıca dünya edebiyatından klasikleşmiş eserlerden söz ederek bunları daha iyi anlamak için modern edebiyatı da bilmek gerektiği ifade edilir:” Son senelerde memleketimizde hususi kitap evlerinin çıkardığı büyük dünya edebiyatı tercümelerinin gördüğü sıcak kabulün sebebini burada aramak lazımdır. Bize öyle geliyor ki, Shakspeare’i, Goethe’ yi, Virgil’ i, Homeros’u hakikaten tadacak olanlarınız, bu yeni eserlerin özünden geçmiş olanlarımızdır. İnsan ancak bulunduğu yerden görebilir, içinde yaşadığı andan tadabilir.” Bu son cümle özellikle ülkede resmi ideolojinin savunduğu yeni

hümanizmacı görüşe ciddi bir meydan okumadır.

On ikinci ve on üçüncü paragraflar hümanizma hakkındadır. Öncelikle hümanizma kavramına açıklık kazandırılır: “Tarihin seyri içinde, zamanlarına göre, insanın maddi ve manevi gelişmesine, daha hür olmasına, insan haysiyeti ve yaşamasına, genişleyen ufuklara doğru yol almasına hizmet etmiş bütün fikir, kültür ve teknik hamlelere hayranız.” Tüm bu birikimin insanlığın hazinesi olduğu vurgulandıktan sonra ise, hakiki olan ve olmayan hümanizma ayrımına gidilir ve hakiki hümanizmaya bağlılık belirtildikten sonra önemli bir noktaya değinilir. O da milli kültüre bağlılığın hümanizma ile çelişmeyeceğidir: “Bu hakiki hümanizmaya bağlılığımızla biz de hümanistiz. Bu hakiki hümanizma ile milli kültür bağlılığı birbirinin zıddı değildir. Bu hümanizma içinde biz de varız.” Ancak daha sonra eleştiri okları şöyle yöneltilir: “Fakat, bütün garpta kendine “hümanizma” adını veren ve yukarıda ana çizgileriyle belirttiğimiz manadan ayrı ve dar bir mana taşıyan sarıh bir cereyan vardır. Avrupa’da ve Amerika’da bu yeni hümanistler (neo-humanists) kültür ve insan kemalinin yalnız geçmişte, eski Yunanda, eski Roma’da, Rönesans’ da bulunduğu inanan insanlardır.” denildikten sonra, bunların geçmişe dönmek ve onlar gibi yaşamak istekleri ve özellikle de teknoloji karşıtı olmaları gerıcilik olarak değerlendirilir: “Bu cereyana mensup olan insanlar arasında zamanımızın makine, endüstri medeniyetinin insan ruhunu bozduğuna inanan mürteci insanlar vardır.” Daha sonra da o dönem Latince eserlerin yoğun olarak çevrilmesini de eleştirir: “Bunların terbiyecileri arasında, mekteplerde bugünün ihtiyaçlarından doğan faaliyetlerin, bilhassa teknik faaliyetlerin aleyhtarı olanlar vardır. İnsanın zeka ve şahsiyet olgunluğuna, teknik öğretim ihmal edilerek, yalnızca Latince yolu ile varılacağına inananlar vardır. Halbuki biz, yirminci asır yıllarının kültür sahasındaki başarılarının da ve makinenin (iyi planlandığı takdirde) insanı şimdiye kadar görülmemiş derecelerde yükselteceğine inanıyoruz.” Aynı paragrafta, son olarak, gelecek hakkında pozitif bir değerlendirme yapılır: “Yarının, milletimiz ve insanlık için dünden daha parlak imkanlara gebe olduğuna inanıyoruz.”

On dördüncü paragrafta *Adımlar* dergisinde esas olarak hem dün ve bugünü hem de ulusal ve evrensel olanı birlikte alan bütüncül bir yaklaşım izleneceği tekrar vurgulanır. Özellikle hümanizma konusundaki görüşleri kastedilerek, “Bununla geçmişin büyük kültür, sanat ve fikir

eserlerini inkar ediyor değiliz. Bilakis milletimizin ve dünyanın büyük eserleri olmadan, Yunus, Nasrettin Hoca, Sinan, Fuzuli, Homeros, Eflatun, Aristo, Virgil, Geordano Bruno, Galileo, Newton, Shakspeare, Goethe, Tolstoy ....gelmeden bugüne gelemezdik diyoruz.” denildikten sonra bugünün önemine şöyle dikkat çekilir: “Fakat bugünü inkar ederek, bugünü hor görerek değil. Evvela bugünü içten duyduktan, bugünün hamlelerini kavradıktan, bugünün iştihaklarını sezdikten sonradır ki, bunu gerçek olarak başarabiliriz. Böyle anlaşılırsa geçmiş, ölü bir yük olmaktan çıkar, yeni hamlelerimizin kaynağı olur.” Ayrıca geçmişe bugünden bakıldığı beyan edildikten sonra o dönemde Kemalist devrim adına yapılan bazı faaliyetler hakkında da önemli değerlendirmede bulunulur: “Biz geçmişe bugünden bakıyoruz; geçmiş bugünün bin bir tecrübeden sonra elde edilmiş gözlükleri ile görüyoruz. Geçmiş ileri gidişimiz üzerine yüklenen bir yük, bizi geriye çeken bir engel olduğu zaman onu tereddütsüz sırtımızdan atarız. Biz kültür sahasında inkılapçılığı bu manada anlıyoruz.” *Adımlar* kısaca Cumhuriyet döneminde kültür devrimi adına yapılan her tür faaliyete körü körüne destek vermeyecek gerektiğinde eleştirecektir.

On beşinci paragrafta da en fazla önem verilen konu halkçılık üzerinde ayrıntılı açıklama yapılır: “Yarın yalnız milletimizin değil, bütün insanlığın da kültür hazinesine geçecek kültür ve sanat eserlerimizin büyük kaynağı, şüphesiz halkımızın özünden tabii bir surette çıkmış olan söz, türkü, şiir, mizah hazinesidir.” Daha çok sözlü kültüre dayanan kültürümüzün gelişeceğine ve bir gün bugün mevcut olmayan romanların yazılacağına inanç ve güven ise su ifadelerde gizlidir: “ Yarının büyük Türk romanı, Türk Komedisi, Türk dramı, Türk Senfonisi özünü şüphesiz bunlardan ve halk kitlelerinin hayatından alacaktır. Hakiki kıymet halk temlerindedir. Halk temleri halistir, pürüzsüzdür, yapmacığı yoktur. Onun için bunlar zamanla silinmiyor, canlı kalıyor.”

On altıncı paragrafta ise, temel olarak esas ilerlemenin dünyadaki gelişmelerden de haberdar olmakla mümkün olacağı diğer bir ifade ile yerel ile evrenselin buluşması ile sağlanacağı bir kez daha vurgulanır: “ Onun için bugün bir sanat eserinin insanları sarabilmesi, bir kıymet haline gelebilmesi için birinci şart halkın halis sanat kaynağından kana kana içmekse, ikinci şart da bu yirminci asır yıllarının hayat ve sanat gidişinin nabzını duymaktır, bununla

birlikte akmaktır.” Daha sonra dünyadaki gelişmelere kapalı halkçılık anlayışına sahip olanlar sert bir dil ve diyalektik bir bakış açısıyla eleştirilir: “İnsan ve zümre olarak ne kadar kuvvetli olursak olalım, zamanın akışını durduramayız, geri çeviremeyiz... Bunun için değil midir ki, bugün etrafımızda halis halk temlerini ellerine aldıkları halde bunlarla geniş getirmekten ileri gidemeyen sanat ve kültür mensupları var.” Daha sonra da çözüm önerisi şöyle sunulur: “Eğer halis halk temlerini bugünün gelişmesine uygun olarak yoğuracak kıvama gelmemişsek, hiç olmazsa bunların halisliğini bozmayalım. Halkın bize verdiği halistir, pürüzsüzdür. Bunu bir bulantı haline getirirsek nankörlük etmiş oluruz. Bu nankörlükten kaçınmak için kendimizi, dünya sanat aleminin nabzını duyan, temposuna uyan bir kıvama getirmeye çalışmalıyız. Bu bizim borcumuzdur.”

On yedinci paragrafta ise, diyalektik ve holistik bir bakış açısıyla, ulusal ve evrenselin birlikteliğini benimseyerek *Adımlar* dergisinin çıkarılacağı tekrar vurgulanır. Dünyadan haberdar halk sanatçılarımız kast edilerek, “Bu kıvama gelen sanatkarlarımızın elinde halis halk temleri genişlik ve derinlik kazanır, gür bir sel haline gelir. Bu suretle doğacak sanat eserlerimiz yalnız bizim kıymetlerimiz olmak derecesini aşar ve beşeri olur. Bu mana ile hakikaten milli olanla beşeri olan birleşir. Halis manada milli ve beşeri birbirinin zıddı değildir, birbirinin içindedir.”

Son cümle ise son derece kısadır: “*Adımlar*, yukarıda hulasa ettiğimiz istikamette çalışmak için yola çıkıyor.”

ADIMLAR DERĞİSİNİN SEMİYOTİK İNCELEMESİ

Bu yazının sınırları içinde *Adımlar* dergisinin semiyotik incelemesi temel olarak üç ana tema etrafında şekillenmiştir. Bunların ilki “sanat toplum içindir”, ”ikincisi hümanizma” ve üçüncüsü ise evrensele ulaşmak için “batıyı tanımak” ve fakat bunu eleştirel olarak yapabilmektir. Bunlardan ilki, ”sanat sanat içindir” ve “sanat toplum içindir” ikili karşıtlığı odağında sınırlanarak incelenmiştir.

Sanat ve Toplum İlişkisi

Adımlar dergisinde ağırlıklı olarak kültürel tartışmalara, roman ve müzik gibi sanatın

çeşitli kollarının değerlendirilmesine yer verilmiştir. Ancak dikkat çeken sanatsal konuların sadece o sanatla ilgilenen çevrelere hitap etmemesi; halkın anlayabileceği ve faydalanabileceği şekilde sunumuna özen gösterilmesidir. Ayrıca daima bir sanat eserinin yaratılmasında, oluşumunda içinde yaşanan toplumun etkili olduğu düşüncesi hakimdir ve ‘sanat toplum içindir’ görüşü savunulur. Dolayısıyla bu yaklaşım Adımlar dergisinin çıkarılmasında en büyük rolü üstlenen Behice Boran’ın gerek sosyolojik kitaplarında gerek siyasi yaşamında savduklarıyla örtüşmektedir. Toplumun değişmesinde, ilerlemesinde topluma değer verilmeli, halkın yaptıkları önemsenmeli; değişimde sanat faaliyetleri de didaktik bir görev üstlenmelidir. Bu bağlamda *Adımlar* dergisinde yayınlanan çok sayıda yerel ve evrensel kültürel eser örneğinin eğitsel birer araç olarak kullanıldığına dair bir yorum yapılabilir.

Özellikle Behice Boran’ın sanat üzerine söyledikleri derginin politikasını yansıtmaktadır. Örneğin bunlardan ilki “Sanat Sanat İçindir Sanat Cemiyet İçindir Dolambacı” adlı yazıdır. (Sayı 2:37-39). Ele alınacak iddiaların değerlendirilişinde sosyolojik ve psikolojik yaklaşımlardan yararlanılacağı vurgulanarak önce sanat sanat içindir görüşü tanıtılır: “Sanat sanat içindir hükmü iki taraflı bir iddiaya dayanır. Birincisi, sanatkar eserinde kendi hususi hislerini, ruh hallerini ifade eder. Sanatkar içinde yaşadığı cemiyet şartlarını, hayat şartlarını ifade etmekle alakadar değildir ve bunlarla uğraşmak onun işi de değildir. Sanatkar eserinde bir tez, bir hayat görüşü de gütmey ve gütmemelidir; o zaman o eser propaganda olur. Sanatkar daha duygulu, diğer insanlardan daha ayırt edici bir insan olduğundan o başkalarının duymadığını duyar. Sanatkarda güzel’i duymak hassası vardır. Sanat eseri güzeli ifade eder.” Daha sonra da Sanatçının sosyal çevreden hiçbir şekilde etkilenmediği görüşü eleştirilir: (Sayı 2:38): “Dikkat edilirse bütün bu fikirlerin altında, mücerret bir Güzel tasavvuru, mücerret bir ‘estetik ruh hali’ faraziyesi vardır. Böyle bir faraziye, tecrit edilmiş, kendi başına bir ‘estetik ruh halinin mevcudiyeti ise, son zamanlarda çok meşhur İngiliz münekkidi Richards’ın işaret ettiği gibi bugünkü psikolojinin tutmadığı, bilakis reddettiği bir görüşür.”

Boran’a göre sanat sanat içindir görüşünü savunanlar çelişki içindedir: “Sanat sanat içindir, diyenlerin faaliyetlerine baktığımız zaman da kendilerinin tenakusa düştüklerini görürüz. Yarattığı eserin bile kime hitap edip kime etmediği ile ilgilenmeyen kimse, neden

sanat, sanat içindir iddiasındaki makale, kitap yazarak, konferans vererek veya karşısındaki ile münakaşa ederek mūdafa ediyor? Neden karşısındakini ikna etmeğe alışıyor?” (Sayı 2:38)

Sanatçının konumu konusundaki gōrüşleri ise şoyledir: “İkinci iddia, sanatkarın, eserinin hitap ettiği zümre ile alakalanmadığıdır. Bu noktada iki ayrı hadise birbirine karışırılır: 1) Sanatkarın kendi faaliyeti ve eseri hakkındaki gōrüşü; 2) bu faaliyetin ve mahsulü olan eserin gerçekte ne olduğu meselesi.” dedikten sonra söyle devam eder(Sayı 2:38-42): “Sanatkar çalışırken eserinin hitap edeceği zümre ile ilgilenmeyebilir; sırf kendisini tatmin etmek için eser yaratabilir. Eserinde şuurlu olarak hiçbir gōrüş, bir tez ifade etmeyebilir. Fakat onun ruh hali içinde çalışması eserinde gerçekten sosyal şartları, bir hayat gōrüşünü aksettirmemesi demek değildir.” “..Sanat faaliyetinin mahiyeti icabı sanatkar ilim adamından daha fazla, çok daha yakın bir surette eserinin içtimai çevrede bıraktığı tesirle alakadardır. Okuyucusuz edebiyat olmaz.”(Sayı 2:39).

Görüldüğü gibi sanatın sırf sanat için yapıldığı anlayışı çeşitli örneklerle ürütölmeye çalışılmaktadır. Sanatçının yarattıklarının ulaştığı bir kitlenin varlığı göz önünde bulundurularak çevrenin ve dolayısıyla toplumun da sanat üzerinde etkili olduğu savunulur. (Sayı 2:39): “Sanatçı kendi ister farkında olsun, ister olmasın, zaruri olarak mensup olduğu devrin, cemiyetin, zümrenin hatta bazen küçük bir kliğin gōrüşlerini eserlerinde aksettirir. ... , sanatkarın hayat şartlarına göre eseri muhakkak sosyal değerleri aksettirir.” “..Sanatkarın i alemi, dış şartların tesiri altındadır, o şartların kendi sübjektif bir aksidir. Diğer taraftan, bir eser, dar veya geniş olsun, bir zümreye hitap ettiği, onun tarafından kabul gördüğü takdirde bir sanat eseri olur. ... fakat hiç şüphe yok ki büyük sanat eserleri mütihazsıs zümresini aşan, daha geniş zümrelerin de beğenip kabul ettiği eserlerdir.”

Yazının diğer bölümlerinde de esas vurgulanmak istenen sanatçının içinde yer aldığı toplumun kōltüründen karşı duruş olarak dahi olsa etkilendiği ve muhalifliğini bile o değerlere göre biimlendirdiğidir. Çünkü beslendiği duygularla oluşan ürünü inceleyecek, ona bakacak, onun hakkında yorum yapacak kişiler olacaktır. Bu değerlendirmelerden çıkan yorumlamalarla eser kimliğini oluşturacaktır. En önemlisi de toplumun her sınıfına, tüm zamana hitap edebilen eser yaratabilmektir (Sayı 2:42): “‘Sanat sanat içindir’, ‘Sanat cemiyet içindir’ ikiliği, kökünde

daha umumi olan fert ve cemiyet ikiliğinin artık, gayri ilmi diyebileceğimiz mekanik içtimai determinizm, görüşünün sanat sahasındaki tezahürüdür. Bugünkü sosyolojide hakim olan görüş, fert ve cemiyet diye birbiriyle kabili olmayan iki ayrı varlığın ve mekanik, tek taraflı illiyeti (nedenselliği) tazammun eden eski görüşün hatalı olduğudur.”

Tüm bu ifadelerle anlatılmak istenen sanatçıyı ve sanatçını oluşturacağı eseri belirleyen in ne sadece sanatsal ihtiyaçlar ne de sadece toplum olduğudur. Her ikisinin harmanlanması diğer bir ifade ile eklemlenmesi sonucunda sanat eserinin ortaya çıktığı görüşü hakimdir. Nitekim ‘Sanatın Sosyal Şartları ve Roman’ adlı diğer bir yazısında Behice Boran şöyle der(Sayı 6: 196): “Sanat sanat içindir, sanat cemiyet içindir meselesinin münakaşası ile ilgili ve hemen hemen onun kadar hararetle münakaşa edilen konulardan biri de sanatın cemiyette aldığı yer ve oynadığı rol meselesidir.” “...sanatkar, diğer bütün fertler gibi, yalnız cemiyete mensup bir insan değil, fakat cemiyette tabakaya mensup olan kimsedir; her fert gibi onun da sosyal tabakalaşma yapısı içinde yeri vardır.”

Bir sosyolog olarak sosyolojik kavramları kullanan Boran, alt, orta, üst diye tabakalaşan toplumda tarihi devirler içinde çeşitli gelenekler hakim olduğunu ve kültürel değerlere göre sanat eserinin etkilendiği gibi karşılığında da sosyal değerleri etkilediği düşüncesine sahiptir (Sayı 6: 199): “Muhtemel nüfus zümrelerinin kılık kıyafetlerinin bile zümreler veya kanunlar kati olarak tespit etmiştir; cezalar mücrimin ve zarara uğrayan tarafın sosyal tabakalaşmadaki mevkiine göre sıraya konmuştur; bir köleyi öldürmekle bir asilzadeyi öldürmek aynı cezayı istilzam etmez. ... Cemiyetin yapısında olduğu gibi sanatta da bu farklılaşma keskindir. Mesela Osmanlı İmparatorluğunda bir hakim zümrenin edebiyatı olan divan edebiyatı, onun mimarisi olan camiler, çeşmeler, saraylar vardı, bir de halkın kendinden çıkan, onun dili ile ifadesini bulan, onun dileklerini, hislerini ifade eden türküleri, destanlar, masallar, işlemeler, rakslar ilh... vardı. Aynı tarzda sanatın bölünmesini ortaçağ Avrupa cemiyetlerinde de görüyoruz.”

Boran insan ilişkilerinde tarihsel dönemlere uygun farklılaşmalar olduğunu ve ortaçağın feodal kültüründe efendi ve köle ilişkisi hakim iken, kapitalist sistemde işçi ve patron ilişkisinin önem kazandığını belirttikten sonra, bu insan ilişkilerindeki değişimin sanat ve edebiyata yansımalarına değinir (Sayı 6:199): “Bir cemiyette mevcut tabakalaşmanın değişmesi

sanat eserine, ve çeşitlerine tesir eder. Mesela edebiyatta roman geç gelmiş bir edebiyat çeşidi olarak görülüyor; diğer taraftan destan modern cemiyetlerde görülüyor, ... Feodal cemiyetlerde kahramanların ve ilahların maceralarını belirten destanlar, efsaneler, masallar geliyor; bu edebi şekiller modern kapitalist cemiyetlerde ortadan kalkıyor; Avrupa’da romanın gelişmesi ise bilhassa kapitalist burjuva cemiyetlerin gelişmesiyle birlikte oluyor. Romanın konusu, yarı tanrı kahramanlar, efsaneleşmiş cengaverler değildir; ..., prensler, ilahlar değildir; burjuvanın kendisi ön plandadır ve bu tabakanın hayat görüşü, ahlak telakkileri, emelleri, aile münasebetleri, meslek hayatı ilh. anlatılır.”

Tüm bu görüşlerle sanatçının toplumdaki etkilenmesi kadar sanat eserinin de toplumu etkilemesi, diğer bir ifade ile karşılıklı etkileşimin kaçınılmaz olduğu vurgulanırken esas olarak bütüncül bir bakış açısı sergilenir. Ayrıca sanat eserinin toplum üzerinde etkili olması onun toplumu değiştirmede bir araç olarak kullanılabileceği anlamına da gelerek önem kazanır. Sonuç olarak sanat sanat içindir görüşü eleştirilerek, sanata toplumsal bir işlev yüklenir.

Öte yandan sayı sekizde ise, College de France’dan Profesör Henri Wallon (Çev. Hüsnü Baki), “Klasik Kültür Yalnız Birleştirici midir?” adlı yazısında, baskın kültürle ezilen kültür arasındaki farka değinerek baskın kültürün kendini var ederek süreklilik kazanırken, azınlığın çoğunluğun gölgesi altında kaldığını belirtir. Neticede yazının baskın veya seçkin kültürün yanında ezilen veya halk kültürünün unutulmaması gerektiği amacı taşıdığı ve halkçılık ekseninde yazıldığı gözlenmektedir (Sayı 8:266): Buradaki “Kabul ediyoruz, kültür birleştirmedir. İnsanları birbirleri ile birleştirecek olan kültürdür. Fakat acaba kültür insanları birleştiriyor mu?” sorusu son derece önemlidir.

Profesör Wallon, eski çağlar ve Aristo’ya kadar giderek şu değerlendirmeyi yapar: “Kültür insanları ayırıyordu. Sonraları kültür hayata biraz daha yaklaştı. Kültür bazı mesleklere intisap etme vasıtası oldu... Serbest meslek erbabı veya çocuklarının bu mesleklere intisabına gayret edenler, kültürü elden bırakmak istemedikleri bir imtiyaz bularak, mesleklerini bu kültürü haiz olmadan istilaya kalkanlara karşı, kullanmak isterler.” (Sayı 8:266) Weber’in prestij kavramını meslekle ilişkilendirmesi ve sınıfsal farklılıkların oluşumunda etkili görmesi gibi, burada da mesleksel farklılıkların kültürel farklılıkta belirleyici olduğu ima edilmektedir.

bir de tarih anlayışında yanlış görüşümüz vardır. Bu bir milletin veya bir halk kitlesinin kendi tarihinden refah ve kudretinin yüksek olduğu bir devri seçmesidir. Böyle bir millet, ahvali, dünyada meydana gelen yenilikleri, daha genç milletlerin meziyetlerini nazarı itibara almadan, kendisini de ecdadının meziyetlerini haiz eder ve bugün aynı kuvvete sahip değilse, kabahati, hakkı olmadan kendi arasına katılanlarda, bulur ve bunun için onlardan intikam almağa kalkar. Bu milliyetçilik şeklinin de insanları birleştireceği yerde nasıl tefrik edeceğini görüyorsunuz.” (Sayı 8:267).

Milli duygular, birlik, aynı kültürü paylaşma, ortak geçmiş vb. niteliklerle inşa edilir. Ancak üst kültürün yanında alt kültürlerin varlıkları ulus-devletin pek istemediği bir durumdur ve genellikle alt kültürler, üst kültür tarafından asimile edilir. Söz konusu Fransa için Fransa'nın çeşitli yerlerindeki sömürgeleri, özellikle de Kuzey Afrika'da Fas, Tunus, Cezayir'den pek çok göçmenin Fransa'da yaşadığı bilinir. İşte yazar tarafından bunlara karşı yapılan hoşgörüsüzlükten bahsedilir.

Dünyanın her yerinde olan bu aşırı milliyetçiliğin ele alınışı, derginin hassasiyetlerinden bir başka konunun da barış olduğu ve şovenizme, ırkçılığa varıcı düşüncelere şiddetle karşı çıktığı gözlenmektedir (Sayı 8:267-268): “Tasarruflarında bulunan maddi vasıtalarından hareket etmek ve başkalarına tahakküm etmek kudretini alan bazı milletler ve hatta fertler vardır ki bu tasarrufu kendi manevi ve fikri üstünlüklerinin nişanesi sayarlar. Ve bu onların üstün fertler ve ilahi kudretin mümessili milletler olduklarının alametidir. Bu milletler, kendi kendilerine mal ettikleri, fakat yalnız maddi üstünlüklerinin neticesi olan manevi üstünlükleri namına diğer milletleri veya diğer fertleri kendi ahlaki görüşlerini veya yaşayış tarzlarını kabule zorlarlar.” İşte burada da dikkat çekilmek istenen, bir toplumda veya dünyada ‘ileri, gelişmiş’ diye addedilen toplumlar ya da ülkelerin koyduğu kuralların geçerli olduğu ve onların değerlerinin kültürel emperyalizm sonucu yayıldığıdır. Örneğin günümüzde gelişmiş olarak kabul edilen ABD ve Batı Avrupa ülkelerinin kültürü de modern kültür olarak kabul edilerek örnek alınmakta, onların ekonomik ve siyasi kararları da dünya üzerinde belirleyici olmaktadır.

Dergi açısından bir değerlendirme yapılacak olursa, temelde yine sadece birkaç ülkenin

değil, dünya ölçeğinde bir ekonomik ve kültürel kalkınmanın hedeflendiği yani enternasyonal bir bakış açısının savunulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kaldı ki, milli bilim ve milli kültür anlayışına, otarışizme ve dolayısıyla kendi içine kapalılığa yol açmakla kalmayıp, dışlanma ve yalnızlaşmaya da yol açacağı için dergi tarafından şiddetle karşı çıkıldığı belirtilmelidir. Nitekim beşinci sayıda yayınlanan ancak bu inceleme sınırları içinde yer verilemeyen Behice Boran'ın "Hangi Manada Milli İlim Makalesi" de zaten bu amaçla yazılmıştır (Sayı 5:145-148). Burada F. List'in Türkiye'nin bir tarım ülkesi olması ve dolayısıyla Almanya 'ya bağımlı hale gelmesini savunan görüşüne ve onun hayranı Peyami Safa'ya eleştiri yoğunudur.

Hümanizma Anlayışı

Adımlar dergisinde ikinci sayıdan başlayarak çeşitli bilim ve edebiyat insanlarına, hümanizma konusunda farklı düşüncelerin ortaya konmasına olanak veren belirli sorular yöneltilir. Bu sorular hümanizmanın ne olduğu ve günümüzdeki fikir ve kültür gelişimine katkıları hakkındadır. Nitekim daha sonra bu yanıtlara son derece objektif olarak dergide yer verilir. Bu alt bölümde, dergi görüşünün yine semiyotik olarak "klasik" ve "yeni" hümanizma ikiliği üzerinden incelendiği belirtilmelidir.

Hümanizma sorularına verilen yanıtların ilki ikinci sayıda yer alan Kazım Köni'nin "Adımlar'ın Hümanizma Anketi" adlı yazısıdır. Kelimenin yabancı kökenli olmasına bağlı olarak yazılışında da farklılıklar bulunduğu hemen belirtilmelidir (Sayı 2:63): "Ümanizma sözü, on dokuzuncu asırdan beri bir eğitim ideali anlamına gelmek üzere kullanılmaktadır. İnsanlık ideali düşüncesi ise çok daha eski bir kavramdır. Şüphesiz bu eğitim idealinin insanlık kavramı ile bir ilgisi vardır. Ümanite, yeryüzünde yaşayan insanları sınıf, din, millet ayrılıkları gözetmeksizin bir tutmak idealidir."

Daha çok hümanizma kavramına açıklık kazandıran bu yazının en dikkat çeken yönü aynı sayfada yer alan ölü dillere verilen önemdir: "...Onun için bu yaşayan dillerin öğretilmesi ve öğrenilmesi için ölü dillerden vazgeçilememektedir." Nitekim daha sonraki sayılarda yer alan yazıların odak noktasını da bu ölü dillerin öğrenilmesi meselesi oluşturacaktır. Bu yazıda da Rönesans döneminin doğuşuyla kullanılmaya başlayan yeni dillerde eski Yunancaya ve

Latince'ye yer verilmesinin gerekip gerekmeyeceği tartışılmaktadır. Aslında yeni dillerin kökeninin eski diller olduğu, eski diller olmaksızın yeni dillerin yaşamayacağı, cılız kalacağı düşünülmektedir.

Adımlar dergisinin üçüncü sayısında ise o sıralarda DTCF Felsefe Bölümü başkanı olan Fransız Olivier Lacombe' un dergide yine “Adımların Hümanizma Anketi” başlığı altında verilen yanıtı bulunur. O, hümanizmanın nasıl algılandığına dair çeşitli görüşlere yer verdikten sonra, hümanizmanın alt kültürlerle saygılı olmakla birlikte onları yükseltici bir misyona da sahip olması yönünde görüş bildirir (Sayı 3: 87): “Hakiki bir hümanizma, hususi kültürlerle riayet etmek, onları canlandırmakla beraber, aralarında verimli bir müdahale temin etmeğe, bütün kültür değerleri, kaynaklar ne olursa olsun, zenginlikleri ve gerçeklikleri nispetinde ileri götürmeğe gayret etmelidir.”

Aynı sayıda o sıralarda resmi ideolojinin temsilcisi olarak Nurullah Ataç'ın yanıtı ise temelde tarihin önemine vurgu yaparak şöyledir (Sayı 3:87-89): “Hümanizma benim anladığıma göre, insanı kendi çevresinin, kendi zamanının dışında düşünmeğe alıştıran yoldur.” “Tarih anlayışı olmayan adam kendisini geçmişsiz, geleceksiz bir ‘ada’da yaşar sandığı için kendisinde bulunan imkanları da gerçekleştirmez. Tarih anlayışını veren en iyi yol da humanizma’dır, yani medeniyetin anaları olan ölmüş dilleri şiirleri, felsefeleri ile öğrenmektir.”

Aynı sayıda Ankara Üniversitesinden Doçent Orhan Burian ise (Sayı 3:88), “Anlamalıyız ki bu dünyaya, aklının işleyişine inanıp bel bağlayan bir insanoğlu; ona da, tarafsızlık disiplini meşek edecek hakikate eriş yolu gerek. Hümanizma bu yolculuğun hikayesidir.” Orhan Burian ayrıca hümanizma konusunda çeşitli yaklaşımları özetler (Sayı 3:88): “Bir tarafta, bugün ve bu yerin kayıtlarına karşı koyup yalnız hakikate inanmak azminde olanlar. Öbür tarafta, insanı zaman ve mekandan ayırmanın hem imkansız hem isabetsiz olduğunu düşünüp hayatımızı ona göre ayarlayalım diyenler. Birinci tarafta, ilim adamlarından insanlık adamlarına kadar oldukça alacalı bir küme; ikinci tarafta, milliyetçilerden ırkçılara doğru uzanan daha az çeşitli bir küme var.”

Orhan Burian hem katı bilim anlayışı hem de kafatasçılığa varan koyu milliyetçiliğin yarattığı tehlikelere işaret eder: (Sayı 3:88): “İlim adamlarının görüşü: hadiseleri her yer

ve her zamana göre tespit etmek; sonra hiç bir surette değişmeyecek hakikatleri bunlardan çıkarmaktır.”... “Aklın yahut hayatın, bilim bin bir mücadeleden sonra, vardığı bu neticelerin hepsinde doğruluklar var- ama eğrilikler de olabilir.” “Milliyetçiler için iş: birkaç yüz sene önceden bugüne kadar uzanan bir zaman bölümünü, ve yer yüzünde belli bir kara parçasını temel alıp yalnız bu zaman ve mekanla ilişkisi olanların selametine bakmaktır. ... Ya ötekiler?”

Hümanizma konusuna *Adımlar* dergisinin dördüncü sayısında da yine Nurullah Ataç’ın yazısıyla devam edilmektedir (Sayı 4:120). İkinci sayıda Yunus Kazım Köni’nin düşündüğü gibi Ataç da yeni dillerin yaşaması için eski dillerin öneminden bahseder: “... öyleyse niçin yeni diller değil de ille de eski diller, ille ölmüş diller?”“Yeni diller, yaşayan diller bugün ortada duran, büyüyen kuvvetlenen, yahut küçülüp zayıflayan milletlerin dilidir; Villon ile Montaigne’i, okurken bugünkü Fransa’yı, Shakspeare ile Bacon’u okurken bugünkü İngiltere’yi düşünmemeğe, onları düşününce de bugünkü davalar, meselelerle uğraşmamağa imkan yoktur. Fransızca, İngilizce gibi diller daha gelişimlerini bitirmemişlerdir ..., çünkü zamanımızda gelişmekte olan bir bütünün parçasıdır; bizi zamanımızdan tamamıyla uzaklaştırılmaz, çıkaramaz. Ölmüş diller ise, o dilleri konuşmuş, yazmış milletlerle beraber tarihe karışmışlardır, bize büsbütün yabancı olmuşlardır. Bu yabancılıkları sayesinde kendilerinden umduğumuz iyiliği edebilirler.”Ataç, ölü dillerden medet ummaktadır.

Ataç’a göre ,“Yaşayan dillerin bunun dışında büyük bir kusurları vardır ki o da madde bakımından ‘faydalı’ olmalarıdır. Halbuki ‘hümanizma’ yı, gözümüzde ‘fayda’ yı küçültmesi için istiyoruz, kendi toplumumuzun, kendi zamanımızın, kendi kendimizin dışında düşünebilmek derken anladığımız çalışmamızdan, düşüncemizden doğrudan doğruya bir fayda, bir kar beklememektir”(Sayı 4:121). Ataç’n dil dışında belirttiği başka önemli nokta hümanizmanın pragmatizmden uzak hiçbir çıkar beklenilmeden, isteyerek, kendiliğinden, tek amacı insanlık olacak şekilde ele alınması gerektiğidir.

Aynı dördüncü sayıda Prof. George Rohde’un yazdığı ve Mebrure Osman Tosun’un çevirdiği yazıda da yeni hümanizmanın önceki medeniyetlere ihtiyacı olduğu ve eski dönemleri ve özellikle de dillerini bilmek gerektiği fikri yer almaktadır (Sayı 4:123); “İşte yeni zamanların hümanizmasının esas fikrini şöyle formüle edebiliriz: Kendi kuvvetlerini, kudretlerini şuuri bir

şekilde tanımak ve benliğini bulabilmek için eski çağlar alemi ile temas bir vasıttan ibarettir.”

O, yeni hümanizma için değişmeyen faktör olarak eleştirel bakış başta olmak üzere şunları görmektedir (Sayı 4:123):

“1) Ferdin manevi hürriyeti, devrin temayüllerine karşı müstakil ve kritik bir vaziyet alma,

2)Tahsil ve terbiyenin bir kıymet olduğunu,

3)Manevi ananelere karşı saygı,

4)Beşerin en kıymetli olarak kabul edilmesine lazım gelen ‘dil’e karşı mesuliyet hissi.”

Buraya kadar hümanizmanın ne olduğu hakkında *Adımlar* dergisinde çıkan yazarların ana fikirleri verilmiştir. Özetlemek gerekirse esas olarak bugün ile dün arasında hümanizma aracılığıyla bir köprü kurulup kurulamayacağı, kurulabilirse bunun yönteminin ne olacağı konusu tartışılmaktadır. Ortak kanı ise, hümanizma konusunda eski kültürlerle ve özellikle de dile önem verilmesi gerektiğidir.

Aslında daha önce vurgulandığı üzere hümanizma, köleci, baskıcı durumdan çıkmak adına bir haykırış, yeni bir bakış olarak ortaya çıkmasına rağmen; bundan sonra gösterilmeye çalışılacağı üzere tarihsel süreçte eleştirdiği şeyleri unuttur ve halkın gerçekliğini görmez. Bu konu üzerine Boran’ın da yazısı bulunmaktadır.

Sayı beşte ise, Ziya Oykut tarafından kaleme alınan yazıda ise önce hümanizma hakkında daha genel bilgiler verilmiştir (Sayı 5: 164): “Hümanizma, ‘insani’ manasına gelen Latince ‘Hümanus’ sözüden alınmıştır. Hümanizma ilk defa, antik Yunanda, deniz ticaretinin genişleyerek büyük mahreçlerin ve ticaret sahalarının temin edildiği, muazzam servetlerin büyük müteşebbislerin, müstahsillerin elinde toplandığı bir devirde doğdu. Bu geniş ticaret, muhtelif kıt’a ve memleketlerle temas, tabi ki kölecilik sisteminin zümreleri ayırıcı karakterine karşı, geniş bir kardeşlik zihniyetinin doğuşuna sebep olacaktı. Ve nitekim dar manasında bir dünya hemşeriliği, insana üstün bir mevki verme şeklinde ifadesini buldu. Epikür, Zenon, Perikles, ‘Her şeyin ölçüsü İnsandır’ diyerek geniş bir hümanizma felsefesi yaptılar.”

Aynı yazıda Oykut tarafından hümanizmanın tarihsel çıkış koşulları ve değişimi de anlatılır: (Sayı 5:165-166): “XIV-XVI.asırlarda İtalya’da bu şartlar içinde başlayan Rönesans hareketi, XVI-XVII. asırlarda, burjuva ekonomisinin uyanmasına muvazi olarak, garbi Avrupa’nın diğer memleketlerinde de inkişaf etmiş, XVIII. asır Fransız inkılabının zaferi üzerine üniversal bir mahiyet kazanarak, bugünkü Burjuva Hümanizması şeklini almıştır” . Burjuvazinin muhafazakarlaştığı saptaması da şöyledir: “...burjuvazi, kendi sınıf menfaatlerini tam olarak tatmin edecek ve emniyet altına alacağı, içtimai, iktisadi, ve siyasi imkanları temin ettikten sonra, yavaş yavaş inkılaba yüz çevirdi, muhafazakar bir zümre oldu.” Daha sonra da hümanizma anlayışının egemen sınıfların hizmetkarı haline geldiğine değinilir:“Bütün insanlar için şahsi serbest isteyen, asalet farkı tanımayan, insan’a insan’ın fikirleri’ne inanan, hürmet eden hümanizma bu geniş insan inancından geçerek, bunu idareci-istihsal vasıtaları ‘hakim zümrenin insanı’ manasında darlaşmış, ancak hakim insana inanır bir vaziyete düşmüştür.”

Sekizinci sayıda “Memleketimizde Hümanizma Yazıları” adlı bir üst başlık yer almıştır. Aslında sekizinci sayı bir hümanizma sayısıdır denilebilir. Burada temel olarak Hasan Ali Yücel ve onun görüşünü paylaşan Yücelcilerin yaklaşımı metafizik bulunarak eleştirilir (Sayı 8:251-254): “Bir ‘hümanist’ zihniyetle ‘içtimai, siyasi vs. müesseseleri’ araştırmak, ‘insanın nefesinde ve benzerleri ile olan münasebetlerinde tetkikini yapmaktır; bir de ‘asla, köke, insan’a gitmek’ tir. İyi ama, bu ‘asıl’, bu ‘kök’, bu büyük harfle yazılan ‘İnsan’ nedir?... Bir taraftan akli ve objektif metodu müdafaa ediyorlar, diğer taraftan, bu noktada, akli, reel ve objektif yoldan ayrılıyor; ne olduğu bilinmeyen, tarif edilmeyen bir ‘cevher’, metafizik bir varlık arkasından koşmaya başlıyorlar.”

Burada Batıdaki gelişme nedenlerini taklit etmenin bir çıkış sağlayamayacağı tarihsel farklılıklara bağlanarak açıklanır. Hümanizmanın sadece kültür ve dil olmadığı, sosyal bir hareket olduğu vurgulanır. Ayrıca hümanizmanın sosyal koşullarını belirleyen determinizmden söz edilir (Sayı 8:253) : “ ‘Avrupa’da milli kültürler hümanizma yolu ile gelişti, öyle ise bizim kültür gelişmemiz için de aynı şeyi yapmamız, Greko-Latin kültürüne dönmemiz lazım gelecektir.’ Bu tarzda muhakeme yürütmek, tarihi şartları dikkate almadan, sanki milletler, cemiyetler sosyal bir boşlukta şu veya bu istikamette gelişti güzel yol alabilirler, gelişebilirlermiş

gibi düşünmektir ki gayet hatalıdır. Bu hümanizma hareketinin, bir sosyal hareket olarak, sosyal bir determinizme tabi olduğunu, yani muayyen şartlar altında belirip gelişmiş olduğunu unutmak veya kasten dikkate almamaktır.”

Daha sonra ilk yazılardaki düşüncelere de gönderme yapılarak eski ve yeni toplumsal yapıların aynı olmadığına dikkat çekilir (Sayı 8:253-254): “Bugünkü dil ve kültürlerden uzaklaşıp eski çağa dönmek fikrini müdafaa ederken ileri sürülen diğer bir sebep de kendi devrimizi anlamak için onun dışına çıkma lüzumu olduğudur. Tarihi oluşu kavrayabilmek sosyal tekamül seyrini daha iyi görmek için eski çağlara kadar gitmek faydalı olabilir; eski çağ medeniyetleri, modern Avrupa cemiyetine ne kadar benzerse benzesin, aynı değil, ayrı cemiyet yapılarıdır.”

Özetle, günümüz koşullarına takip etmek gerekir; aksi takdirde hep diğer toplumların izleyicisi olur, dünya siyasetine, kararlarına katılmada aktif rol alamayız; bağımlı kalırız mesajı verilmektedir (Sayı 8:254): “Yirminci asırda kendi milli kültür kalkınmamızın bu devrini yaşamış ve artık fosilleşmiş ideoloji ile başarabileceğimiz görüşü bir tarih anlayışı eksikliği, sosyolojik bir görüş hatasıdır. ... Bizim için yol, bugünkü dünya gözünü açmak; bugünkü dünya gözünü açmak; bugünkü dünyayı ve gidişini anlamak ve bu gidişe ayak uydurmak; bugünün ilmini, edebiyatını, sanatını öğrenmektir. ... Bugünün meselelerini ‘dün’ haledemez, yine bugünün vasıtaları, bugünün fikir sistemleri, görüşleri, ilmi ile bizler, bugünün insanları halletmek zorundayız; ‘dün’e güvenerek bir kaçamak yolu aramayalım.”

Adımlar dergisinin sekizinci sayısında son olarak Ziya Oykut’un görüşüyle paralellik gösteren ve Behice Boran tarafından yazılan “Hümanizmanın Sosyal Şartları” adlı bir makalede önce hümanizma konusundaki görüşler özetlenir (Sayı 8:255): “Ortaçağ dogmatizmi artık yeni şartlar, yeni ihtiyaçlara cevap veremiyordu. Adım adım ilerleyen ilmin de kiliseye başkaldırması sureti ile ortaçağ fikir sisteminin bütün mirası ile ilgisini kesen büyük bir inkılap vücuda geliyordu.” Daha sonra şöyle devam eder : (Sayı 8:257): “Eski hümanistler bilhassa iki kaynaktan faydalanmışlardı. Birisi halkın yaratış kabiliyeti, diğeri de antik kültür. ... Bu kültürün halkçı karakteri zayıfladıkça, eskilik karakteri ağır basıyordu. Rönesans’ın şekli halk kitleleri ile seçme zümre arasına aşılmaz bir duvar koyuyordu. Hümanizmaya nüfuz edebilmek

için Latinceyi, eski Yunancayı, sonraları da İbrance'yi bilmek icap ediyordu. Hümeristler bu suretle akademilerde veya sair yerlerde yalnız birbirlerine bağlı hususi bir tekke vaziyetine tereddi ettiler. Yeni burjuva kùltürünün kurucuları halka yabancılaştılar.”

Yazının sonlarına doğru ise (Sayı 8:259): “On sekizinci yüzyılda büyük Fransız inkılabı ile Fransa'da burjuva hümanizması kendi sınıfının kurtuluş ve kuruluşunu temin ettikten, kendi ihtiyaç ve istekleriyle çevreledikten sonra bu yeni kuruluşun müdafaasını üzerine almış, netice itibariyle bu durumdan şiddetle zarar gören halk yığınlarına karşı dűřman bir cephe kurmuştur.” Bu ifadeler Batı da hümanizmanın nasıl bir seyir izlediğini anlatmaktadır. Zamanla halktan, halkın ihtiyaçlarından uzaklaşmış, halkın haklarını koruyamaz hale gelmiş ve burjuvaziye hizmet eder hale gelmiştir. Ayrıca hümanizma konusunda çeşitli dűřünürler tarafından dillendirilen eski dilin gerekliliği üzerine verilen dűřüncelerle ters dűřüldüđu açıktır.

Aynı sayıdaki Boran'ın son cümleleri de son derece önemlidir (Sayı 8:259): “Yabancıların istilası altında kalan milletlerin maddi ve kùltürel kurtuluş ve istiklallerini sağlayan, çok sıkı bir işbölümü ile fertlerin şahsiyet ve kabiliyetlerini öldüren iktisadi soygun şartlarına karşı fertlerin siyasi ve iktisadi eşitliğini tekeffül eden ırk, milliyet, din farkı gözetmeksizin bütün insanların siyasi hürriyet ve müsaviliğini kabul eden bir zemin üzerinde yürümesi lazım gelir.”

Yayılmacı emperyalist güçlere karşı direnebilmek ve bağımsızlığı kazanabilmek için tüm mazlum ulusların ırk, millet, din farkı gözetilmeden eşitlik, özgürlük ve barış için işbirliği yapması gerekir. Ayrıca bu paragrafta kapitalizm ve sosyalizm kelimeleri geçmese de, iktisadi soyguna karşı çıkmak için bireylerin politik ve ekonomik eşitliğini hedefleyen özgürlükçü ve adil bir sistem iması sezilmektedir. Hümanizma da bu bağlamda enternasyonal olarak tüm insanlığın iyiliğine hizmet anlamı kazanmaktadır denilebilir.

Adımlar hümanizma konusundaki iki kaynaktan biri olan halkçılığı çok daha fazla önemseğiğinden, antik kùltüre önem veren mevcut resmi ideolojiye karşı çıkmayı görev bilmiştir. Sonuç olarak eski ve yeni hümanizma ikili karşıtlığında *Adımlar*ın yeni hümanizma anlayışına son derece eleştirel baktığı semiyotik inceleme sonucunda gösterilmiş bulunmaktadır.

Dünya Kültürüne Bakış

Adımlar dergisinin semiyotik incelemesinin üçüncü ve en uzun bölümü ise, "evrensel karşısında yerel" ya da dergide geçen şekilde "dünya karşısında halk kültürü" ikiliği üzerine oturmaktadır. Derginin eleştirel bir zihniyetle batı kültürünü özellikle de edebiyatını okuyucuya tanıtan çok sayıda yazıyı özellikle o sırada ülkede bulunan yabancı uzmanlardan da yararlanarak yayınladığı görülmektedir. Bunlar ilk sayıdan başlayarak incelenmiştir. Öte yandan bir sınırlama getirilerek, halk kültüründen örnekler olarak dergide yayınlanan roman, hikâye ve şiirlerin değerlendirilmesine bu alt bölümde biri hariç yer verilememiştir. Sadece üçüncü sayıdaki Reşit Enis'e ait "Toprak Kokusu" (Sayı 3: 20) romanının değerlendirilmesi, yerel ve evrenselin dergide nasıl birbirine paralel olarak harmanlandığının iyi bir örneği olarak yer almıştır. Dergide izlenen politika gereği evrensel kadar yerel kültür ve sanat örneklerinin her sayıda sistematik olarak yayımlandığı özellikle belirtilmelidir.

Birinci sayıda "Bu Harp Yıllarında Fransız Şiiri" adlı Nermin Menemencioğlu tarafından yazılan bir makale yayınlanır. Bu makalede Fransa'nın 1940'ta işgal edilmesiyle birlikte bu işgali kabul edişi, buna teslim oluşu ve büyük bir mutsuzluk içinde oluşu anlatılır. Buna karşılık Türkiye'de Fransız kültürüne, sanatına büyük bir önem verildiği; Türkiye'de Osmanlı'nın son dönemlerinden beri gelen bir Fransız hayranlığı olduğu, zenginlerin çocuklarına Fransız mürebbiyeler tuttukları, aydınların Fransızca bildiklerini her yerde göstermek istedikleri ve bu durumun bazı edebiyatçıların eserlerine konu olduğu bilinmektedir. İşte Fransa'nın ve kültürünün, sanatının büyütüldüğü kadar iyi olmadığını göstermek için makalede şu değerlendirmeler yapılır (Sayı 1:11): "Yıkılacak köprüler yıkılmadı, müdafaa edilecek şehirler müdafaa edilmedi, zabıtlar askerlerini bırakıp ailelerine döndü, askerler ordu ordu teslim oldu, hükümet adamları paniğe tutuldu, Avrupa ve hatta Amerika münevverlerinin ve artistlerinin kabesi olan Paris düşman tarafından kolaylıkla işgal edildi." Bu ifadeler Fransa'nın güçsüzlüğünü göstermek adına seçilmiştir. Çünkü sadece Osmanlı için değil, Avrupa ve Amerika sanat camiasında da önemli bir yer anlamına gelen Fransa, şimdi kendini savunamayacak durumdadır: "Yüz seneden beri Fransız edebiyatı edebiyatımıza tesir etmiştir... Hakikat şudur ki herkesçe ve biz Türklerce, birinci derece bir devlet ve büyük bir kültür membaı sayılan Fransa birkaç hafta

zarfında mağlup edildi. Daha doğrusu mağlup edilmedi, teslim oldu.” (Sayı 1:11)

Yukarıdaki ifadelerle Fransa'nın teslimiyetçi bir yol izlediği belirtilir. Bunlardan hareketle yüz yıldır Fransız edebiyatını kendine örnek alan Türk edebiyatının, kendi özgün kültüründen esinlenerek artık kendi edebiyatını oluşturma vaktinin geldiği şu şekilde ima edilir: “...harp senelerinde çok şiir yazılıyor... Fransız şairleri bir yenilemeden bir Rönesans'tan bahsediyorlar... Fakat acaba bir Rönesans karşısında mıyız? Fransız şairleri dedelerinin yaptığı gibi büyük bir mevzudan mı ilham alarak büyük şiirler mi yazmaktalar?” “..Okuduğumuz şiirlerde harpten, mağlubiyetten, Fransa'nın son seneler zarfında geçirdiği maddi ve manevi buhranlardan hemen hemen hiç bahis yok...” Gölgelelerin, hortlakların, ölümün, rüyaların, karanlık gecelerin dolaştığı bu sahifelerin her hangi bir memlekette her hangi bir tarihte yazılması mümkündür.” (Sayı 1:12) Fransa'nın sosyal hayatında yaşanan mağlubiyet, edebiyat dünyasında da kendini hissettirmektedir. İddia edildiği gibi şiirde yenileme söz konusu değildir. Bu yazı aslında Rönesans gibi gerek dönemine gerek geleceğine damgasını vuracak eserler verebilmek, öncelikle önemli bir konudan esinlenmekle mümkündür düşüncesinden hareketle yazılmıştır denilebilir.

Makalenin ilerleyen bölümlerinde “Ele aldığımız meseleyi belirtmek için bizce kuvvetli bir şairin eserlerinden bahsetmek daha doğru olur” denilerek eleştirilen niteliklerine örnek vermek için Louis Aragon'un yazıları incelenir (Sayı 1:13):“Şiirlerinde sevgilisinden ayrılığının acılığını, sevdiği yerlerden uzak kalmanın nostaljisini, ölüm ve mağlubiyetin faciasını anlatıyor.” “..Mevzular güzel ve Aragon'un şiirleri de güzel.” “...güzel, fakat bu leylaklar ve güller içinde bir gerginlik, bir neo-romantizm, bir bozgun havası esiyor.” “...gençlerde belki daha tabii bulunan bu hal, Aragon gibi pişkin bir muharrirde bizi biraz hayrete biraz endişeye sevk ediyor. Demek o sevdiğimiz güzel Fransa'da istiklal o kadar ümitsiz midir ki dahili ve harici düşmana mukavemet hissinden alamet göremiyoruz? Herkes derin bir bedbinliğe kapılmış: ‘ Dünya, vatan, başkaları ne olursa olsun, moi je m'en fiche, beni rahat bıraksınlar, aileme, sevgilime kavuşayım, işte o kadar.” (Sayı 1:15). “...eğer okuduklarımızdan umumi bir netice çıkarmak istersek, Fransız ediplerinin perişan bir halde olduklarına, günü geçmiş kalıplar içinde bir bozgun edebiyatı yaratmakta olduklarına kanaat getirebiliriz.” Fransa'nın edebiyatına yansıyan

bu durgunluktan ötürü, Türkiye'deki aydınların artık gerçekleri görerek Fransa'nın etkisinden kurtulmaya başlamaları gerektiği mesajı okunabilir.

Savaşın verdiği gelgitle geçmiş ile gelecek, eski ile yeni arasında karar vermek durumunda kalan yeni bir nesil doğar. İşte Nermin Menemencioğlu'nun bu amaçla ele aldığı bir başka Fransız yazar Andre Malraux'dur (Sayı 4:117): “Malraux, iki dünya arasında doğan gençlerdendir... Bunlar, bir medeniyetin can çekişmesi ile yeni bir medeniyetin doğum sancılarını birlikte tanıyan intikal devrinin çocuklarıdır. Yeni medeniyetin nereden gelip nereye gittiğini görürler. Aynı zamanda bir takım zaruretler neticesi olarak kendilerinde eski medeniyetten izler kalmıştır.”

Menemencioğlu 'na göre Malraux *İnsanlığın Hali* adını verdiği en ünlü romanında: “Ben insanlara niçin çalıştıklarını öğretmek için çalışıyorum. İnsan haysiyetini yükseltmek için harp ediyorum. Ezilmiş insaniyete büyüklüğünü iade etmek için, hayatımı veriyorum.” demektedir (Sayı 4:117). Bunu söz konusu romanındaki kahramanlarından birinde yaşatmasından görmekteyiz. İhtilal liderlerinden Katov, askerlerce yakalanıp yakılarak öldürülecek grup içindedir. Elinde intihar etmek için bir ilaç vardır. Ancak yanında bulunanlar bu durumdan çok korkmuş göründüklerinden ilaçları onlara verme yürekliliğini gösterir:“ ‘Farz edelim ki yangında yanarak öldüm’ diyerek hayatından büyük bir hediye yapan Katov insanlığın en yüksek seviyesine yükselmiştir. Ve bu kahramanlığı kardeşi için değil, sevgilisi için değil, tanımadığı, karanlıkta iyi göremediği iki ülkü arkadaşı için gösteriyor.” (Sayı 4:118)

Malraux aslında Adımlar dergisinin de sürekli olarak savunduğu gibi, büyük eser yaratabilmek için hem dönemin durumunu iyi tahlil etmeye hem de bahsedilen savaş sonrasında insanların ne için yaşamak istediklerini anlamaya çalışmaktadır. Geleceğe insanların birbirlerine inanarak yönelmeleri ve bu amaç için insani sorumluluk yüklenmelerini savunmaktadır. Türkiye'nin de yakın geçmişte savaş koşullarından çıkmış olduğu düşünüldüğünde, bu makalenin dergide zor şartlara karşı toplumun dayanışma içinde ve birbirine güvenerek, kişisel çıkarlara düşmeden, gelecekte ümit duyarak yaşamasını hedef göstermek amacıyla yayınlanmış olduğu söylenebilir.

adlı makale yer alır (Sayı 5:156-160). Türkiye’de benzer şekilde Almanya’ya karşı da hayranlık duyulmaktadır. Hatta bu sebeple I. Dünya Savaşında Almanya’nın yanında yer alınır. *Adımlar* dergisinde ele alınan eserler yanlış görülen uygulamalara yönelik uyarı niteliği taşımaktadır. Örneğin Alman yazar List’e Türkiye’de çok ilgi duyulmakta ve örnek alınmaktadır. Oysa List’in asıl amacı Türkiye’yi Almanya için sömürü ülke konumunda bırakmak olarak açıklanır. List’in çıkış noktası dünya adına gelişme, ilerleme değil; her ne pahasına olursa olsun yalnızca milli çıkarlar doğrultusunda ilerleme amacıdır. Bu aslında faşizme giden bir bakış açısı olarak şöyle anlatılır (Sayı 5:158): “...tarihi mektep burjuvazinin fikriyatını müdafaa etmekle beraber yunkerlerle burjuvaların tesanütünü muhafaza etmiş, bunun için de bir taraftan klasik siyasi iktisada liberal mektebe, diğer taraftan da hayali sosyalizme karşı mücadeleye geçmişti. İşte iktisatta eski tarihi mektep diye anılan bu kolun en mühim iki mümessilinden biri ve en kuvvetlisi Fridirick List’tir.” “...bu yazıları yazmağa bizi sevk eden şey bizim memleketimizdeki List hayranlığıdır.” “...tarihi mektep, çıkışı, gayesi ve mahiyeti bakımından bugünkü Türkiye realitesine uymadıktan başka bizim bugün muhtaç olduğumuz iktisadi teminat altına alan bir yol da değildir. Bu mektep Türkiye’de her şubeleri ile beraber müstakil bir sanayi içine alan milli iktisadi bir bütünün teessüsüne yarayacak bir himayeciliğe taraftar değildir. Bugünkü haleflerinin yaptığı gibi List de Türkiye’imizin bir ziraat memleketi olarak kalmasını, müterakki Alman sanayisine bir ham madde membaı ve mamulatına bir pazar olarak Almanya’ya iktisaden bağlı ve tabii olmasını ister. Yani List’in o zaman istediği her memleketin iktisaden yükselişi değil, sadece Almanya’nın terakkisi idi ve bu tekamülü emniyet altına almak için de geri memleketlerin geri olarak kalmasını istiyordu.” (Sayı 5: 159). “Kendi memleketini İngiliz sanayinin rekabetinden kurtarmağa çalışan List görüyorsunuz ki, Türkiye’yi Alman sanayinin bir soygun mevzuu olarak görüyor ve memleketinin Şarka doğru genişleme politikasının iktisadi fikriyatının propagandasını yapıyor.” (Sayı 5 :160). Bu ifadeler List tarafından temsil edilen Alman politikası hakkında genel bilgiler vermekle kalmayıp Türkiye’deki yabancı hayranlığının ne gibi sonuçlara yol açacağını da göstermeye çalışmaktadır.

Aynı sayıda Ankara Üniversitesi’nden Profesör W. Ruben tarafından yazılan “Morgan’ın *Şehvet ve Cezbe* Romanı”nın eleştirel değerlendirmesi yer alır (Sayı 5:161): “Charles Morgan’ın

Sparkenbroke‘u devrimizin ruhi krizlerini aksettiren eserlerin en kuvvetlilerinden biridir.”

denildikten sonra “Esas vakalarıyla yukarıda hulasa edilen roman açık saçık müstehcen ve aptalca bir eser olarak görünür. Böyle olduğu halde niçin eser Avrupa’da milyonlarca insan tarafından beğenilmiş ve tutulmuştur?” (Say 5:162) devamla “Daha evvel söylediğimiz gibi eseri yalnız mevzuu ile alırsak çok basit görünür. Fakat Morgan muhtelif sahneleri öyle işlemiştir ki eserde hakiki hayatta geçen bir aşk vakasından ziyade mistik bir tarzda, şehvet cezbesi içine dalmış insanların ruh derinlikleri aksettirilmeğe çalışılmıştır. Eserin kriz içinde bocalayan insanlar üzerindeki tesiri buradan geliyor.” (Sayı 5:163) ifadelerine yer verilir.

Ruben’e göre, “Morgan içinde yaşadığı Avrupa cemiyetinin ahlak krizinden kurtulmak istemiştir. Ona karşı isyan etmiştir. Fakat bunun yerine sığındığı anarşist ve mistik vuslat kaçamağı belki daha bozguncu bir ruh halini ifade ettiği için çok daha tehlikelidir. Eğer müellif Avrupa’da cari burjuva evlenme müessesinin sakatlığına karşı isyan ediyorsa, bugünkü evlilik hayatının çürüklüklerini, mürailiklerini göstermek istiyorsa bunun için tutulacak yol daha evvel Balzac ve Bocaccio’nun yaptığı gibi insanlar arasında olan biteni realist bir surette ortaya koyarak bütün çıplaklığıyla teşhir etmektir. Morgan bunu yapamıyor. Mistiği, cezbe ve şehvet taşkınlıklarını bir araya getirerek ortaya bulanık bir çamur çıkarıyor. Bu ise devrini yaşamış, yarına kalmak için ümidi kalmamış bir medeniyetin sanat alanındaki çırpınışlarının ifadesinden başka bir şey değildir.” (Sayı 5 :163). Morgan’ın içinde bulunduğu dönemde Avrupa’da evlilik kurumu sadece ahlaki kurallar temeline indirgenmiştir. Bu yaklaşım Avrupa’yı muhafazakarlığa itmiştir. Yazıda Morgan’ın bu durumu aşk, tutku, cinsellik gibi konuları ele alarak aşmaya çalıştığı; ancak bunda başarılı olamadığı belirtilir. Söz konusu dönemde mevcut durum, toplumsal baskıların arttığı, insanların birbirinin ahlak bekçiliğini yaptığı bir dönemdir. Aşk, şehvet banal, geçici, değersiz olarak etiketlenir; daha ‘ciddi’ olan evlilik kurumuyla cinsel arzuların denetimi sağlanmaya çalışılır. Bu makale ile cinsellik konularını değersizleştirmenin ve kaçınmanın, insanın kendi doğasıyla çelişkiye düşme anlamına gelebileceği mesajı kadar bir muhafazakarlık eleştirisinin de yapıldığı söylenebilir.

Edebi değer açısından incelendiğinde ise, dördüncü sayıda Louis Aragon için “işlenen konular güzel; ama kalıcılığı yakalamıyor” değerlendirmesinde olduğu gibi, Morgan için de

kalıcılığın eksikliği üzerine fikir belirtilmektedir. Bir eserin geleceğē aktarılmasında temel görülen ölçütlerden biri olan yaşanan dönemin realitesini aksettirmekten bahsedilebilse de, Morgan'ın kendi özgün eserini yaratamadığı ve önceki büyük eserleri taklitten öteye gidemediğē belirtilir. *Adımlar* dergisinde sürekli vurgulandığı gibi yazar, bir cemiyet içinde eserini yoğurur ve o eser sonrasında cemiyeti etkiler. Ancak burada eleştirilen nokta etkileme olmasına karşılık kalıcılığın olmamasıdır.

İkinci sayıda “Ankara Üniversitesi’nde Bir Konferans: Modern İngiliz Şiirinde Halk ve Şair” adlı bir yazı yer almaktadır. Konferans İstanbul Üniversitesi’nde Profesör olan Humphreys tarafından verilmiştir. Yazıda temel olarak Dünya Savaşının, edebiyatı nasıl etkilediğē üzerine durularak T. S. Eliot ve Ezra Pound’tan örneklerle genel bir edebiyat değerlendirmesi yapılmaktadır (Sayı 2:50-51): “Bugünkü şiirin teknik inkılabı başlıca iki Amerikalının eseridir: ‘T. S. Eliot’ ve ‘Ezra Pound’... bunların elinde bugünün şiiri, Yunan, Çin, Japon şairleri, Fransa ve İtalya’nın Ortaçağ şairleri, Shakspeare’ in muhafızları ve on dokuzuncu asır Fransız sembolist şairlerinin tesiri ile çok zenginlenmiştir. ‘Ezra Pound’ bilhassa harp sonrası dünyasının inkisara uğrayışını, ve bu dünyanın adiliğini teşrih eder”... ‘T. S. Eliot’un şiirini, bilhassa bilgi hazinesinin zenginliği ve edasının gayet mütekasif ve çetin oluşu yüzünden anlamak güçtür. The Waste Land ‘Harap Ülke’ böyle bir şiirdir. Bundan sonra yazdığı şiirle ‘Eliot’ seçkin ve hisleri gayet incelmış hususi, dar bir zümrenin şairi olmaktan kurtulup kendisine daha büyük bir dinleyici kitlesi teminine çalışmıştır.” (Sayı 2:50-51)

Burada dikkat çekilmek istenen temel nokta, sanat eserinin kim için yapıldığı, kime hitap etmesinin istendiğidir. Bu amaçla geniş halk kitlelerine hitap etmenin gerekliliğē ve önemi üzerinde duran konferansçı Yeats ve G. M. Hopkins’ı da değerlendirir (Sayı 2:51): “... şiirlerinin konusunu içinde yaşadıkları dünyada buldular. Bunlar 1925-1935 arasındaki sıkıntı, fakirlik ve işsizlik ile dolu devri gördüler. Bunlar bazı devlet adamlarınca kabul edilen, fakat herkesçe yalan olduğū bilinen bir hayale, yani her şeyin bugünkü şartlar altında, iyi olacağına inanmıyorlardı. Bunların şiirleri kardeşlik ve sosyal adalet için duydukları ateşli arzuyu, yıkılmakta ve yeniye doğru değışmekte olan bir dünyada insanların ihtiyaçlarına karşın keskin bir anlayış göstermektedir.” (Sayı 2:51)

Profesör Humpreys'in Fransız şairleri üzerine yaptığı bu değerlendirmede savaştan bıkkınlıkla yalnızca bireysel sorunların işlendiği, bireysel kurtuluşa yönelik çareler arandığı; ama sorunun kaynağına yönelik her hangi bir değerlendirme yapılmadığından yakınılır. Burada da benzer ölçütler kullanılarak, halkın gerçekliği dile getirilirken eserlerin hem büyük kitlelere ulaştığı hem de anlam kazanarak kalıcılaştığı vurgulanır (Sayı 2:49).

Üzerinde durulması gereken bir başka nokta da sanatçının eserini yaratırken bulunduğu toplumun kendisinden etkilendiği gerçekliğidir. Eserin yaratılmasıyla toplum da eserden (heykel, müzik, resim, el işi vb.) etkilenir, ondan da kendinden bir şeyler bularak haz yaşar. Dolayısıyla karşılıklı etkileşimden bahsedilebilir. Burada Behice Boran'ın sanat toplum içindir makalesi hatırlanmalıdır. Çünkü içinde bulunulan koşullar o sanat eserinin oluşumunda rol oynar. Bu durum Menemencioğlu tarafından da vurgulanan bir noktadır:

“...Her sanat cereyanı zamanının hadiselerinden ilham alır.” Edebi akımları belirleyen de o dönemin getirdikleridir.”(Sayı 4:117). Humpreys'e göre de (Sayı 2: 51): “Genç şairlerin dikkat çeken bir başka tarafları da dünyaya bağlanışlarıdır. Onlar, şehri de, kırları da severler. Kırları, eski romantik şairler gibi, şehirlerin velvelesinden kaçıp sığınabileceği bir yer, sakin bir köşe olduğu için değil, şehirlerle aynı dünyaya bağlı, o dünyanın bir parçası olduğu için severler. Dünyayı olduğu gibi gördükleri için ilkin bizde gamlı bir intibai uyandırırılar. Fakat bu kötümserlik, azim, enerji, ve cesaretle istikbalden ümitli olmak, hayatın asaletine inanç duyguları ile tadil edilmiştir.” (Sayı 2:51).

Söz konusu savaş koşullarının gerçekliğini görmek ve bu gerçekliğe uygun durumdan beslenerek oluşturulan eserler, doğru değerlendirmeler yapmayı ve bu sayede yine de hayata devam etmeyi, gelecekte umutlu olmayı sağlar. İki makalede gelecekte korkmama ve genç nesillerin geleceğe nasıl baktıkları işlenmiştir. Benzer koşulları Türkiye de yaşamıştır. Savaştan sonra gerek kurum ve kuruluşların gerekse toplumun yeniden inşasına gidilmiştir. Bunun için inanç, güven, ümit gibi duygular gerekir. İnanınca yapılacağını göstermek adına bu yazılar örnek gösteriliyor olabilir. Burada ayrıca halka yabancılaşan, halkı küçük gören şairlere önemli eleştiriler bulunmaktadır. Humpreys'e göre (Sayı 2:51): “Geçen dünya harbinden sonra bir müddet ciddi şairler ve münekkitler cemiyetin şiiri mühimsemeyecek kadar sefilleştiğini iddia

etmişlerdi. Şiirlerde ancak bir güzideler zümresine hitap edebilecek şekilde güçleşmişti. Halk, bu dar grubun şiirlerini anlamıyor ve aldırış etmiyordu. Kabahat kısmen halkta, kısmen de şairde idi.”

Üçüncü sayıda Nermin Menemencioğlu’nun “Büyük Bir Amerikan Romancı Steinbeick” adlı makalesi yer alır. *Gazap Üzümleri* adlı romanda Amerika’daki çiftçilerin yaşadıkları zor şartlar ve Amerika’daki dönüşüm anlatılır. Yazının önemi romanda anlatılanların mikro boyutta Türkiye’deki bazı tarım işletmeleriyle benzerlik taşımasıdır (Sayı 3:91-92): “Kaliforniya yolu açıldıktan sonra mümbit vadilere ilk yerleşenler hırsızlıkla, haydutlukla, yüz binlerce dönüm toprak sahibi oldular... 1860 ile 70 arasında beş altı yüz kişi en güzel toprakları paylaştılar... Bedavaya sürülmesi için sahip şahıs ve şirketler binlerce insanın şuraya küçük çiftlikler kurmalarına müsaade ettiler. Tam mahsuller yetiştiği zaman ‘Bu topraklar bizimdir’ diye çiftçileri dava edip hepsini sokağa attıktan sonra, kendileri hazır sürülmüş, ekilmiş arazilere yerleştiledi... Mahsulleri toplamak zamanı gelince Amerikan’ın her tarafından amele çağrılır. 1000 ameleye ihtiyaç varsa, 2000 kişi için ilan dağıtılır. En az 10.000 kişi bu ilanları okuyup yollara dökülür. Çiftçilerin emri altında aç ve sefil bir amele ordusu toplanmış olur. Ne kadar az para verirse versinler, 10.000 kişi arasında hemen hemen bedavaya çalışmağa razı olan 1.000 kişi bulunur.” (Sayı 3:91-92). Daha sonra Menemencioğlu hemen burada Türkiye’den söz eder: “Bu vaziyetin bir küçük minyatürünü bizim de mümbit cenup topraklarımızda görmek mümkündür. Konya ovasından ve başka kurak yerlerden Adana ve civarına binlerce seyyar amele gider, orada gayet ucuza çalışırlar, onlara köy fırınlarında hususi ekmek pişer.” (Sayı 3:92)

Değişik yerlerden göç eden çiftçilerin/işçilerin, büyük çiftlik sahipleri için köle gibi çalışmak durumunda bırakılmaları; ürün yetiştirme işlemi bitince çiftçilerin kovulmaları Amerika’da 19. yy. meydana gelen durumdur (eserde 1860’tan sonra diye geçiyor.). Oysa Türkiye’de Cumhuriyet kurulduktan sonra da bu durum devam eder. Günümüzde kapitalistleşmiş büyük çiftliklere pamuk toplama zamanında değişik bölgelerden mevsimlik işçi getirilir; emek sömürüsü devam eder. Bu amaçla üçüncü sayıda bu kez Reşit Enis’e ait *Toprak Kokusu* romanı tanıtılır. Bu romanda Adana’ya çalışmaya gelen işçilerin durumundan bahsedilir (Sayı 3:97-98): “Cenupta ziraat amelesi leylekler gibidir. Mayıs ayında Adana’ya adeta bir ‘Amadeni

laklak' başlar. Yakın şehirlerinden, kasabalarından, köylerinden kalkıp; pamuk tarlasında ot dövmeğe, ya ekin biçmeğe gelen amele kümelerine hemen her sokak başında rastlanır. Bunlar da leylekler gibi, mevsim farklarından istifade edeler: Çukurova'da hasat, her yerden öncedir. Memleketinde kendi tarlasının ekinini toplayabilmek için, ihtiyaç duyduğu parayı Adana'da el toprağında bir ırgat gibi çalışarak biriktirir.”

İşçiler o denli kötü durumdadır ki tarlayı ekip biçmek için dahi gelirleri yoktur. Ülke içindeki çiftçinin hali de kötüdür. Halkın gerçekliğinin yansıtıldığı görülür (Sayı 3:98) “..sıtmadan çektiğimiz de başka... Paran varsa doktora gidip iğne vurdurursun. Kendini fazla geçirmişsen, ağaya yüz suyu döküp bir ilmühaber yaptırır, hastaneye yatarsın. Kurtulman doktorun merhametine kalmış bir şey...” “..kılçıklı arpa yemekten avurtlarımız yara odu. Kılçıklı arpaya bir kurban da biz verdik” “..bitlerin, pirelerin açtığı yara, onlara göre pek çabuk frengiye çevirir.”

O dönemlerde ırgat ve ağa anlaşmazlığına bakan organizasyona ‘Amele Komisyonu’ denilir. Adana’ya çalışmaya gelen işçiler durmadan çalışmanın yanında açlık, uykusuzluk ve hastalıklar da boğuşmak durumundadır “...Gözlerini yormak zahmetine katlanmayan Komisyon Reisi, şikayetçi ırgattan, derdini söylemesini ister. Irgat daima zavallı bir adamdır. Tepeden tırnağa haklı olsa bile, haksız çıkar komisyon yanından.”(Sayı 3:98)

Komisyon reisi, iş bitiminde işçilere para veren kişidir. Ancak zaten ucuz olan haftalıklardan daha da kırpar. Ne yazık ki işçi kendine inandıracak birini bulamaz. Komisyon reisi nüfuzludur: “Az amele kullanır, katibi para ile kandırıp ağaya çok ırgat çalıştırdığını söyler, fazlasını kesesine atar.”(Sayı 3:98) Burada da açıklandığı gibi işçiler her türlü sömürüye maruz kalır.

Görüldüğü üzere *Adımlar* dergisinde yabancı edebiyata olduğu kadar yerli edebiyata da yer verilmektedir. Edebiyattan hareketle toplumsal gerçeklikler işlenmektedir. Ayrıca Toprak Kokusu'nun başında bir değerlendirme yazısı vardır. Burada Reşat Enis'den ‘realist romancımız’ diye söz edildikten sonra, bu realist halkçı yolun, büyük romana giden yol olduğu belirtilir. Daha sonra da dünya edebiyatında yer alabilecek değerde eserlerin bu yoldan geçilerek üretileceği vurgulanır. Aslında bu yerelden evrensele varma hedefi ya da sadece yerelde kalmama vurgusu

derginin çoğu zaman altını çizdiği önemli amaçlarından birisidir.

Altıncı sayıda Ankara Devlet Konservatuarından Liko Anar'ın yazdığı "Almanya'da Ekspresyonizm" adlı bir makale yayınlanır: Daha doğrusu sanatın toplum için yapılması gerektiği üzerine yazılar tekrar kaleme alınmaktadır. Edebiyat akımlarından 'ekspresyonizm' eleştirisi aracılığıyla Adımlar dergi olarak yabancı hayranlığına karşı olan politikasını açığa vurmaktadır (Sayı 6:187):"19. asır sonu ekspresyonizmi de, realizmi de insanların içinde bulunduğu Őartlara karşı bir tepki ve tenkittir. Bunların birbirlerinden o kadar farklı olmalarına rağmen aralarında Őu müşterek taraf vardır: Her ikisi de fikir alemlerinde, harici realitenin bir kısmını muhafaza etmektedir. Her iki istikamet de Őüpheci, içten 'fin de sićcle' (asır sonu) zamanına, 'Unbahagen in der Kultur' (kültürde huzursuzluk) zamanına aittir. İşte ekspresyonizm bu tenkidin Őiddetlendirilmesi ve devamıdır."(Sayı 6:187).

Almanya'da bu akımın etkili olduğu belirtilir ve daha önceki gerek Fransız gerekse Alman edebiyatı ve toplumuna beslenen aşırı hayranlığın törpülenmesi gerektiğine yönelik verilen mesajlarda olduğu gibi bu makalede de özellikle Almanya'da etkili olan 'ekspresyonizm' akımının eleştirisi yapılır. Almanya'da ekspresyonizmi yaratan koşullar Şöyle betimlenir: "... içerde ağır sosyal Şartlara götüren işçi meselesi; dışarıya doğru da büyük bir imparatorluğun adeta birdenbire doğmasından hasıl olan gerginlikler. Menfaat alanları ve sömürgeler siyaseti, süratli bir ekonomik genişleme ve bunlara bağlı olarak dünya piyasalarında olan çekişmeler 1914'ten çok evvel tehlikeli siyasi durumlara sebep olmuştu. Devletle ekonominin birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olarak inkişafi, gittikçe inhisar altına alınmış sermayenin hakimiyeti altında orta ve aşağı tabakaların boyun eğmesi, sonra devlet idaresinin siyasi bakımdan kontrolden mahrum olması, müphem olarak duyulmuş olmakla beraber umumi olan bir huzursuzluğa sevk etti." (Sayı 6:187).

Dikkat edilirse kriz dönemlerindeki koşulların sosyal, ekonomik, siyasi alanları etkilediği gibi, sanat dünyasını da etkilediği sürekli vurgulanmaktadır. Hatırlanacağı gibi önceki sayılarda da Alman toplumunun yine kriz döneminden, muhafazakarlığından bahsedilmiş ve bunun edebiyatı nasıl etkilediği incelenmişti. Fransa'nın savaş sırasındaki edebiyatı incelenirken değinilen geçicilik, bireysellik gibi vasıflar da verilebilecek diğer başka örneklerdir.

Tasvir edilen koşullarda da ekonomik adaletsizlik her zaman olduğu gibi geniş alt-orta tabakaları etkilemiştir. Dünya siyasetinde her şeye rağmen yine de söz sahibi olmak isteyen, gelişmemiş ülkelere yönelik sömürü sürmektedir. *Adımlar* dergisinin duruşu açısından değerlendirilecek olunursa, tüm insanlık adına insanca yaşama koşulları ve barış istendiği söylenebilir. Dergi açısından hedef tüm dünyada evrensel olarak toplumsal eşitsizliklere karşı olmaktır.

“Bu şartlar altında entelektüellere yeni vazifeler belirliyordu. Bir kere eski fikir hazinesinin yeni duruma göre ayarlandırılması ikinci olarak da yeni şartlara temel işini görecektir yeni bir ideolojinin işlenmesi geliyordu. Böylece bu devrin zihni hayatında bu maksada hizmet eden yeni cereyanlara şahit oluyoruz.” (Sayı 6 :187) olarak ifade edilen durumda görev alacak entelektüeller edebiyat açısından da yeni akım empresyonizmin savunucularıdır: “Ekspresyonizm kime karşı isyan ediyor? Hadsiz hesapsız ifadelerden anlaşıldığı veçhile ‘burjuvalığa’ karşı. O burjuvalık ki entelektüel ile sanatçının, şahsiyetini geliştirmesine mani olur ve umumiyetle, varlığın yüksek değerlerini kafi derecede sevmez. Fakat bütün fenalıkların müsebbibi olarak gösterilen burjuvalığın tarifini ekspresyonizm vermemektedir, veremez de.” “ ...ekspresyonizm nazariyesinin çıkış noktası tamamen karanlık ve müphem kalmaktadır. ” (Sayı 6:188).

Ekspresyonistlerin burjuvalığa karşı olduğu; ancak bu karşı duruşunu tam olarak sergileyemediği eleştirisinde bulunulur : “Ekspresyonizm eski idealizmden ferdiyetçiliğin üstüne çıkmakla dünyayı kurtarmak ister. Ekspresyonistler, namuslu sübjektivist sıfat ile dış alemin bir kısmını olarak muhafaza ediyorlardı, halbuki ekspresyonizm objektiflik bahanesiyle dış alemin tamamen ortadan kaldırmaktadır. O halde ekspresyonizm bir ‘kaçma’ ideolojisidir, yani görüldüğünün tamamen zıttı!” (Sayı 6:189).

Diğer eleştiriler de şöyledir:

“Ekspresyonizm, varlığa ait bütün meseleleri gayri akli bir sahaya kaydırmakta; böylece de eski romantizmin yaptığından çok daha cezri bir şekilde hal çaresi imkanlarından uzaklaşmaktadır. Bunun içindir ki ekspresyonizm, program yahut sanat neviden bütün ifadelerinde, bir nevi fikir çelme ideolojisidir.” (Sayı 6:189).

“Gerçeği gormek hususundaki kendi aczi ve yukarıda tasvir ettiğimiz ‘fikir çelme ideolojisinin’ fena tesirleri yuznden ekspresyonizm, zamanının irtica kuvvetlerine hiç istemediği halde muessir yardımlarda bulunmuştur.” (Sayı 6:191).

“Muhtevanın bulunmaması ekspresyonist’i, zaruri olan gerginlik imkanlarını başka başka yerlerde aramağa mecbur kılıyor. Ekspresyonist onları her şeyden evvel ‘hareketlilik’te buluyor, işte ekspresyonizmin kelime hazinesinde sık sık rastlanan bir kelime daha! Bu, ne pahasına olursa olsun var olan bir hareketliliktir. Ve neyin, nereye, nereden hareket ettiği de renilmiyor.”(Sayı 6:189).

“Mantık dışı kalma, kelime sarhoşluğu, gerçek zıddiyetlerin ‘duşuncesi ile yenilmesi’... İşte bütün bunlar her türlü makul dşuncenin reddine ve entelektüel tabakasının mühim bir kısmının bozulmasına sebep olmuştur. Böylece ekspresyonizm, korkunç bir istikbalin hazırlayıcısı olmuştur.” (Sayı 6:190).

Gerçekliğin izini aranmanın bir tarafa bırakılarak kafa karıştırıcı, parçacı konulara yönelme, hareketlilik (sosyal değişme manasında değil de evrensel doğruların olamayacağı, kişiye göre değişkenlik manasında), tamamen bireye yönelme gibi durumların günümüzde de oldukça popüler olan post modern görüşlerle benzerlik taşıdığı söylenebilir.

Yedinci sayıda Prof. Jean Camborde tarafından yazılmış olan “Bugünkü Fransız Edebiyatında İçtimai Roman” adlı makale yer alır (Sayı 7:218-222) . Yazara göre, “Roman bize insanı muhiti içinde takdim eder. Bu muhit romancının ona verdiği ehemmiyet ne olursa olsun cemiyetin bir parçası veya tamamıdır. Ve bu içtimai cephe elzem bir unsurdur. Roman, geleneklere uyarak, dışarıdan aldığı intibaların ve arzuların mihrakı olan ve bizzat bu dış dünyada kendisi de rol alan bir esas kahramanın hikayesi de olsa, bir ferdin romanı olmakla, bu ferdin bağlı olduğu sitenin, cemiyetin romanı sayılır. Eğer ferdi aşarak bir grubu tetkik ederse, bir içtimai hücrenin, bilhassa ailenin romanı olur.” “...ister bir fert üzerinde temerküz etsin ister bir alem üzerine yayılsın, roman nevi içtimai hayattan ayrılamaz. ... ‘Bir tek roman mevzuu vardır: İnsanın sitedeki mevcudiyeti ve bu mevcudiyetin karakterinden dolayı meydana gelen vazifelerin insanda şuurlaşması.’ Filhakika dünya roman edebiyatından herhangi bir eser alınır mı alınsın bu doğrudur.” Burada da bireysel gibi görünen roman kahramanlarının aslında

Makalede ele alınan yazarlardan biri Pierre Hamp'tır(Sayı 7: 220). Hamp'tan övgüyle bahsedilir : “Pierre Hamp'ın büyük bir anlayışla tetkike koyulduğu ne geniş bir sahadır: İnsanın emeği.” “Çünkü o bize, unutmaya pek meyyal olduğumuz bir zamanda, ne feci derecede başkalarının ıstırapı sayesinde yaşadığımızı öğretiyor, daha doğrusu hatırlatıyor. Sürükleyici araştırmalarında muharrire kuvvet veren, ona yol gösteren asil düşünce işte budur.”

Sosyal romanla da ilişkili olarak da P. Hamp'in , 'Rail' isimli kitabında demiryolu işçilerini başarıyla canlandığı anlatılır: “Açıkça ve yüksek sesle adalet ve hakiki mesullerin meydana çıkarılmasını istemesi ehemmiyetli bir içtimai tazyik icra etmiştir. Böylece kitabında haksızlığa karşı mücadele ederken tanıdığı demiryolu işçisini, beraberce hayatlarını paylaştığı sevdiği bu insanları şahsen tanıdığı kimselermiş gibi bir kardeş sevgisiyle, her türlü sahte halkçılıktan uzak kalarak, canlı bir şekilde yaratmıştır.” (Sayı 7:219).

Profesör Jean Camborde'a göre, “İster 'Altın Arayıcı'sında muhayyel madenler peşinden koşanlara refakat etsin, ister Glück Auf maden amelesinin grizu ve maden kömürü ile dolu günlük hayatına girsin, ister 'Zanaatlerim' kitabında bize, hariçte eşine ancak bugünkü Rus edebiyatında rastlayabileceğimiz, Fransa'da ise pek az muharririn tahammül edebileceği bir tecrübeden sonra muharrir olduğunun delillerini versin, P. Hamp bize yeni bir görüş getirmektedir.”(Sayı 7:220).

P. Hamp ile Zola arasındaki farka hatta buna üstünlük bile denilebilir, şöyle işaret edilir: “İnsani eda, ıstırapa mütemadi bir alaka eserlerinin asıl kıymetini teşkil eder ve böylece P. Hamp'da Zola'nın açtığı çığır devam ettiren manevi bir varis buluruz. Şu farkla ki P. Hamp'ta, halka daha derin bir sempati ve daha sıkı bir ittihat var. Hakir görülen kitleleri yakından tanır. Çünkü onların hayatını bizzat yaşamıştır. Onlarla beraber açlıktan ıstırap çekmiştir. Halbuki Zola o kütlere ancak hariçten yaklaşabilmiş ve o kütleleri en çok müdafaa ettiği eserlerinde bile, çok iyi canlandığı halk arasından kendisinin alıp belirttiği isyanlardan, halkın yükselen sesinden bazen ürkmüştür ve daima kökten burjuva olarak kalmıştır.”

Bu yazıda ayrıca Louis Aragon'dan da bahsedilmektedir. Aragon daha önceki sayılarda

da ele alınmış ve şiirlerindeki ritmin güzel olmasına karşın sadece “kişisel olma” yönünde eleştirilerde bulunulmuştu. Bu sayıda Aragon’un romanları ele alınmakta ve olumlu şekilde bahsedilmektedir: “..Şu halde Louis Aragon ile içtimai roman bir merhale daha geçirir. P. Hamp bize nefis bir romanlaştırılmış mevzular silsilesi vermişti: ‘İnsanların İstirabı’; L. Aragon da bize mükemmel bir mücadelenin tarihine ait misal verdi.” sonucuna varılır.

Dokuzuncu sayıda yine Jean Comborde tarafından yazılan ve Hüsnu Baki tarafından çevrilen Fransız edebiyatındaki toplumsal içerikli romanların değerlendirilmesine yer verilmiştir. “Bugünkü Fransız Edebiyatında İçtimai Roman II” adlı makalede çeşitli edebiyatçıların eserlerinden örnekler sunularak Fransız romanı hakkında inceleme yapılmaktadır (Sayı 9:286-289): “İçtimai romanın anlamı Aragon’da ve P. Hamp’ta da olduğu gibi devri bir anlamdır. Bu muharrirlerin iş dünyası karşısında yahut kısaca dünya muhavesesindeki tavırları, dünyanın bir aynası olmak istemek gibi büyük bir arzuya tekabül eder. Bu tavır aynı zamanda Balzac’ın Zola’nın ve bize daha yakın olan Romain Rolland’ın ve J.Romains’in tavrıdır. Başka muharrirler dünyanın daha kısmi ve daha mahdut bir tasvirini vermek gayesini güttüler. Fakat bu yüzden tasvirleri natamam veya daha az ilhamkar değildir. Bu suretle halkçı mektep içtimai romanın bir nevi harimidir.”

Toplumsal içerikli romanda halkçılık unsuruna ne kadar samimi olarak değer verildiği ölçütüne göre yazarlar son derece ayrıntılı olarak ele alınır: “Çok daha büyük bir heyecanla halkçı beyannamesini hazırlayıp imzasıyla neşreden L. Lemonnier, Londra’nın ve Havre’in fukara muhitlerini ‘Memnu Aşk’ ve ‘Basit Kalıplı Metres’inde canlandırırken bize Joyce’nin ‘Dublin Halkı’ndaki gaddar istihzayı hatırlatır. Bu kategoride kolay hayatın dekorları arkasındaki sefalet içinde sürünen çilekeş varlıkları unutuldukları yerden, elden geldiği kadar maharetle ortaya çıkarmağa çalışan romanlar vardır. Bu romanların isimleri bile mahiyetleri hakkında bir fikir verebilir. Antoine Coulet Teissier’in ‘Kiralık Oda’sı onların en bedbin ve en ümitsizidir. L. Algan’ın ‘Roket Sokağı’nda fakir bir küçük kızın Paris’in mağmum bu işçi mahallesinde hayallere sığınarak nasıl acı realiteden kaçındığını görüyoruz. Buna mukabil proleter romancıları daha fazla samimiyet, daha sert ve tok bir eda, daha az tasannu (yapmacık) taraftarıdır. Onlar halka sırf bir snop merakıyla tesadüfi bir şekilde yaklaşanlara, halkı ve muhitini bir mücerret

tecrübe sahası sayarak mevzularını alakadar ettiği nispette alakalandırdıktan sonra uzaklaşan entelektüellere pek haklı olarak hiçbir emniyet hissi beslememektedirler.” (Sayı 9: 287).

Alıntılardan da anlaşıldığı üzere içtimai romanda vurgulanan öğelerden biri halkçılık, toplum içine inme, sıradan insanın yaşam mücadelesini olduğu gibi eserlerinde verebilmedir. Daha önce de değinildiği gibi bunu ne derecede hakikaten içtenlikle yaptıklarına göre yazarlar sınıflandırılmıştır. Büyük kesimi oluşturan alt-orta sınıf insanın hayatından resimler verirken bir başka koşul da yazının ilk kısmında da değinildiği gibi, gerçekliğin verilebilmesi için o yaşam koşullarının son derece iyi tanınmasıdır. Burada da Boran’ın yine sanat eseri oluşturulurken sanatçının içinde bulunduğu cemiyetten etkilendiği tezine paralel görüşler bulunmaktadır. Aslında Boran’ın dergide kendi tezine paralel yazılara yer vermesi de rasyoneldir.

Profesör Jean Camborde’a göre (Sayı 9:288) “Natamam bir şekilde kısaca gözden geçirdiğimiz bu edebi hareketin büyük zenginliği aktüel ve sosyal meselelere verilen ehemmiyeti ve içtimai hakların derhal istirdadı yolunda yazılmış eserlerin bolluğunu ispat eder. Bu zenginlik insanı hayret ettirecek kadar geniş olmakla beraber acaba bu eserlerin kalite bakımından durumu nedir? ... Halka hitap etmek için bu edebiyat halk seviyesine mi inmelidir? Yoksa tenvir edilmek bekleyen uysal halkı kendi seviyesine mi çıkarmalıdır? Bu mesele romantizmin alçak gönüllü birkaç muharririni zamanında alakadar etmişti.” “Bugünün sosyal şartları ise artık uzlaştırıcı hal çarelerine tahammül edemiyor. Halk için yazmak halkın anlayacağı şekilde ve halkın hoşuna gidecek şekilde yazmak değil, halka yardım için, onu müdafaa etmek için yazmaktır. Günümüzde sosyal roman muharrirlerinin en kuvvetlileri vazifelerini en iyi anlayanlardır. Onlar roman nevinin sanatla faydalının ahenkle birleştiği yer olduğunu ispat etmişlerdir.” (Sayı 9:288).

Halkı savunma adına yazmak, onun ezilmişliğini göstermek, haklarını korumak sanatın bir kolu olan edebi eserlerde olmazsa olmaz olarak görülmektedir. Ancak bu sanki halk hiçbir şeyi bilmez, tamamen cahildir bakış açısıyla üstten bakarak ‘halkı aydınlatmaya’ gitme şeklinde olursa başarılı olamaz. Halk kültürünün küçümsenmesi, günümüzde bile halen aşılamayan aydın -halk kopukluğunu yaratmıştır. Özelde sosyal romanda, genelde de entelektüeller açısından olması gereken yazıda da belirtildiği gibi sanatın ve toplumsalın birlikteliği, birbirini

beslemesi ve desteklemesidir.

Yedinci sayıda “Harp sonu Alman Edebiyatında Bir Sulh Muharriri” adlı Bürhan Arpad tarafından yazılan yazıda savaş sonrası Fransa’sında olduğu gibi I. Dünya Savaşı sonrasında Alman edebiyatı incelenir. Siyasi olarak da yeni bir döneme giren Almanya’yı Adolf Hitler yönetimi çok etkilemiştir. Hitler’in faşist uygulamaları yalnızca Almanya’da değil dünya çapında tehlikeye sebep olmuş; birçok Yahudi katledilmiş, ülkeler tedbir amaçlı çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Yine böyle kriz döneminin edebiyatı ve romancılarından özellikle biri öne çıkarılır: Erich Maria Remarque.

Arpad’a göre, Remarque’nun *Garp Cephesinde Kayda Değer Bir Şey Yok, Dönüş yolu, Üç arkadaş, Ankaz (İnsanları Seveceksin)* adlı romanları bulunur (Sayı 7:223-228): “Geçen dünya harbinden sonra hemen bütün ileri fikirli muharrirler; harbin insanlık için teşkil ettiği büyük tehlikeyi, medeniyet için doğurduğu faciaları belirten eserler verdiler. O zamana karşı edebiyatın harp karşısında aldığı vaziyet sadece methi senadan yahut da derin bir lakaydilikten ibaretti... Bu tarz edebiyatın yazıcılarına göre harp, cephe, kanlı boğazlaşmalar; insanlığın kavuşabileceği en büyük idealdi; normal bir ömürle insanlığa faydalı olmaktan, arkasında iyi bir isim bırakarak evinde ölmektense, çamurlar içinde ve dışarıya fırlamış bağırsaklarını eliyle bastıra bastıra can vermenin muazzam bir mazhariyet olduğuna, kitleleri inandırmak için gayretler sarf ediliyordu.” (Sayı 7:223)

Bu sözler 1914-1918 yılları arasında yaşanan I. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında durumun sanatçılar tarafından nasıl yönlendirildiğini tarif etmektedir. Remarque *Garp Cephesinde Kayda Değer Bir Şey Yok* adlı eseriyle barış yanlısı tutum takınmış ve büyük de başarı elde etmiştir. Ancak karşı tarafça bu başarı karalanmaya çalışılır (Sayı 7:224): “Romanın uydurmalığı ve Remarque diye bir muharririn mevcut olmadığı iddia olundu. Amerikalı film amili Carl Laemmel’in bir film, 1930 yılının en mükemmel filmi madalyasını kazanırken, aynı film yukarıda işaret ettiğimiz menfi zihniyetin gayretkeşliği yüzünden bir müddet menolundu. ... Filmin muhakkak men’ini isteyen mürteci zihniyet, sinemalara baskın yaptı. Halk arasına, fena koku neşreden bombalar atarak veya beyaz fareler koy vererek de nihayet bu neticeyi elde etti.” (Sayı 7:224).

Dönemin siyasi tablosunun da getirdiği toplumsal baskı mevcuttur ve gündelik yaşama da aksetmiştir. Edebiyatın gündelik yaşamı etkilemesi yine Boran'ın sürekli vurguladığı sanat ve toplumun karşılıklı etkileşim halinde oluşuna bir örnektir. Eserde Hitler Almanya'sı şöyle anlatılır (Sayı 7:224): “Almanya’da başlayan fevkalade şiddetli ve sistemli bir tedhiş hareketi, her şeyden evvel bu fikir mahsulleri ile mücadeleye girişti. Eserleri yakılan Alman muharrirleri için iki yol vardı: İçerde kalıp temerküz kamplarının yolunu tutmak veya yabancı diyarların serbest havasında çalışmak, istibdada karşı mücadeleye devam etmek.” (Sayı 7:224). “Nasyonal sosyalist istibdadın yerleşmesinde menfaati olan mürteci temayüllerden mürekkepti. Bunlar tekrar eskiye, irticaa ve koyu bir Cermen mistisizmine dönmüşlerdi.” (Sayı 7:225).

Remarque bir çok yönden özellikle de halkın anladığı dili kullandığı için takdir edilir (Sayı 7:226-227): “Remarque’nun kullandığı üslup, herkesin anladığı dildir. ... Remarque’ın üslubundaki mükemmeliyet sayesinde ki; cephedeki askerin intibaları, memlekete dönen izinlilerin hassas tarafları ve ayrılma anlarında içimizi dolduran bin türlü anlatılmaz duyguları biz de yaşar ve ta içimizde buluruz.” (Sayı 7:226). Yazarın kullandığı dille, anlattıklarıyla halk hem olanları anlayabilmekte hem kendinden bir şeyler bulabilmektedir: “*Garp Cephesinde Kayda Değer Bir Şey Yok* romanı, mektep sıralarından sökülüp kan ve ölüm okyanusunun ortasına fırlatılan yüz binlerce gencin destanıdır. Bu romanın sayfalarında, onların korkularına, ümit ve heyecanlarına, saf düşüncelerine rastlar ve bütün bunları kendi benliğimize mal edersiniz.” (Sayı 7 :227).

Remarque’ nun diğer bir eseri olan *Dönüş Yolu* için ise: “Bütün bu satırlardaki ifade kudreti, sadece Alman gençliğinin hayal kırıklıklarını, teessür ve isyanlarını anlatmış olmanın çok daha üstüne çıkmış ve bütün bir dünya gençliğinin duygu ve düşüncelerini de söyleyecek kadar beşeri olabilmıştır.” değerlendirmesi yapılır (Sayı 7:227). İlk eser savaş sırasında olup bitenlerin canlandırıldığı toplumsal romandır; savaşın iç yüzünün romanıdır. İkinci romandaysa insanların savaş sonrasında yeni bir devrin açılacağına dair umutlarının yavaş yavaş kaybolmaya yüz tuttuğu gerçeği işlenir. Ayrıca toplumsal gerçeklikleri ele almanın bireyi yansıtmayı engellemeyeceği de gösterilmiş olur.

Savaş sonrası bir eser olan “*Üç Arkadaş* romanının geçtiği yıllar artık harpten hayli

uzaktır. Harp biteli belki on, belki on beş sene geçmiştir.” *Üç arkadaş* romanının, siyasi toplantı sahnelerini anlatan ve nasyonal sosyalizmin iktidarı ele almasına tekabül eden günleri canlandıran sayfaları, muharririn büyüklüğünü tekit (sağlamlaştırma) için dikilmiş birer edebi abidedir.”değerlendirmesi yapılır. Eserde kahramanlara atfen şu ifadeler yer verilir : “Otto, dedim. Ahalinin ne istediğini şimdi anlıyorum. Onlar siyaset falan istemiyorlar, sadece uydurma dinler bekliyorlar. Köster, etrafına bakındı: Ne olursa olsun inanmak, bir şeylere inanmak istiyorlar.” (Sayı 7:228).

Tüm bu eserlerden çıkarılabilecek sonuç, savaş öncesi ve sonrası dönemlerde, toplumun bakış açısındaki değişmedir. *Adımlar* dergisi açısından, toplumsal içerikli konuların yine toplumun da anlayacağı ifadelerle dile getirilmesi önemlidir. Edebiyat incelemelerinde sanat toplum içindir ilkesi sürekli vurgulanmaktadır.

Yedinci sayıdaki ‘Amerikan Romanında Yeni İstikametler’ adlı makale yine Nermin Menemencioğlu tarafından yazılmıştır. Temelde Amerikan romancılarından E. Hemingway, T. Dresier, S. Lewis, S. Anderson, J. D. Passos gibi yazarların bazı eserleri değerlendirilmiştir. Ama sonuç itibariyle önemli olan Amerikan edebiyatı hakkında pozitif bir değerlendirme yapılmasıdır. Buna göre (Sayı 7:231):“Hulasa edelim: Amerikan romancıları realisttirler. Hakikati olduğu gibi vermeğe çalışıyorlar. Fakat bunu her biri kendi tarzında yapıyor ve teknik bakımdan birçoğu mevzua uygun mühim yenilikler icat etmiştir. Hiç biri basmakalıp kitap yazmıyor.” (Sayı 7:231)

Amerikan romanında gerçekçilik ve özgünlük en sık tekrar edilen, romanda olması gereken en önemli şeyler olarak görülen özelliklerdendir (Sayı 7:231) : “Amerikan romancıları içinde yaşadıkları cemiyeti tenkit ederler, fakat tenkit etmek kuvvetini memleket ve vatandaş sevgisinden alırlar. ... Amerikalılar kendinden pek emin, kendilerini bütün kusurları ile güzel, en iyi hayatı yaşamağa layık buluyorlar.” (Sayı 7:231)

Derginin önceki sayılarındaki yazılarda Alman ve Fransız romanları ele alınırken savaş sonrasında toplumda olduğu gibi edebiyatta da çöküş yaşandığı, umutsuzluğa düşüldüğü ve bunun yıpratıcı olduğu yönünde yorumlar yapılmıştı. Buna karşılık Amerikan edebiyatında olduğu gibi, kötü durumlardan çıkmasını bilmek, belki topluma biraz özgüven aşılmasını

sağlamak aydınların sorumluluğu olarak görülürken, Türkiye'nin de savaş sonrası tüm kurumlarıyla yeni bir yapılanmaya gitmeye çalışan bir ülke ve toplum olarak geleceğe umut ile bakması için bu tür örnekler verilmektedir denilebilir.

“Amerikan romancıları, kendi içtimai hayatlarını iştirak ettikleri günden beri büyük bir edebiyat yaratmağa başladılar. Ondan evvel yazdıkları esereler Amerika'nın tablosu değil, karikatürü idi.” (Sayı 7 :231) Burada da olduğu gibi gerçekçilik, toplumsal roman, toplumun kendi özgün koşullarından yola çıkarak eser yaratma mesajı altı çizilerek hep tekrar edilmektedir: “Burada bizim romancıları da düşündürecek bir hakikat yok mu? Beynelmilel bir muharrir olmak için evvela kendi toprak parçasına yaklaşmak, orada insanları ve yaşadıkları hayatı boyasız sürmesiz göstermek ve mevzudan ilham alarak yeni bir teknik, yeni bir lisan kurmak. Bugün roman edebiyatında en muvaffak olanlar bu yolu takip ediyor.” (Sayı 7: 231) Başka önemli mesajlardan biri de her şeyden önce bir ülkenin kendi özgün kültürünü tanıması, onu eserlerinde sade ve olduğu gibi kullanmasıdır. Çünkü dergide yerel olmadan evrensele ulaşamayacağı fikri hakimdir.

Yedinci sayıdaki, Y. Nuri Zaimoğlu tarafından yazılan “Sovyetlerde Roman” adlı yazı (Sayı 7:234-236) ‘sanat, toplum içindir’ savunucularını eleştiren ‘sanat, sanat içindir’ savunucularına, neden sanatı toplum için olması gerektiği ve toplum için olmakla estetikten uzaklaşılmı gibi sorulara yanıt niteliğindedir. Çünkü *Adımlar* dergisinin tavrı daha önce de belirtildiği gibi ‘sanat toplum içindir’ den yanadır ve ‘içtimai roman’ savunulur: “...öteden beri ezberlenmiş bir sözü ara sıra duyuyoruz: Sovyet edebiyatı bir propaganda edebiyatıdır ve madem ki propaganda edebiyatıdır sanattan uzaklaşmış olmak, güzel olmamak gerektir. Fakat sanatkar demek, güzelliğin propagandacısı demek değil midir?” “Gorki, kahramanları gibi kendisi de halkın içinden çıkıp yükseldi; fakat daima halka doğru yükseldi. Onun gözünde halk bazı moda düşkünlerinin zannettiği gibi kendisinden bahsedilmeğe değer mücerret bir nesne değil, hayatın ta kendisidir.” (Sayı 7:234).

Bu yazıda da romanlarda halkçılığın, toplumu küçümsemekten ve toplumun kendine yabancılaşmasına izin vermeden yapılması gerektiği özellikle vurgulanmaktadır: “Sosyalist realizm, şuurlu bir hayat mücadelesinin hüküm sürdüğü bir yerde müspet tiplerin, müspet

karakterlerin önemini takdir etmemegi realiteye aykırı telakki eder.”“...Bu tipik karakterler halkı ve onun davasını temsil eden insanlardır. Zaafsız, kusursuz değillerdir, fakat bütün varlıklarını fedadan çekinmeyecek kadar davalarına bağılıdır.” “..Sovyet romanında ana mevzu Sovyet içtimai hayatının muhtelif safhalarına göre değışmiş, ilk eserler ve en değerli romanlardan birçoğı vatandaş kavgasını, istilacılar, müdahalecilerle mücadele devrini aksettirmişlerdir...” (Sayı 7:235) Sovyet edebiyatı üzerine genel değıerlendirme, toplumun gündelik yaşamını yansıtan konulara yer verilmesi, halkın sıkıntılarına gerçekten değıinilmesi şeklindedir. Bu şekilde oluşturulan eseler bazı hatalarına rağmen başarıya, kalıcılığa ulaşabilmede yetkin olarak görülür. Yani derginin önemsemediğı tüm noktalar burada da vurgulanmıştır.

Yedinci sayıda ayrıca “İngiliz Romanın Sosyal Cephesi”, adlı yazı Behice Boran tarafından kaleme alınmıştır. İngiltere’nin tarihsel dönemleri verilerek bu dönemlere göre romanın nasıl bir hal aldığı açıklanır. Yazı için, ‘sanat eseri, içinde yer aldığı cemiyetten, toplumdaki etkilenir’ tezi üzerine örneklenen bir yazıdır denebilir: “Grevler, sokak çarpışmaları, iş şartlarının düzeltilmesi için tahrikler ve tazyikler bunların siyasi sahadaki akisleri-parlamento mücadeleleri, Chartis hareketleri vs. burjuvazi sınıfını işçilerin hayat ve çalışma şartlarıyla ilgilenmek zorunda bırakır. Cemiyetin bu durumu romanda da tesirini kuvvetle gösterir. ‘Sosyal roman’ dengelenen roman nevini doğurur.” (Sayı 7:238). “.. Bu belli başlı roman kollarından başka romanın gelişmesi bakımından ehemmiyeti olmayan ikinci derecede bir roman kolu da realiteden kaçışı ifade eden romantik tarihi romandır.” (Sayı 7:238) Romanlar, toplumsal açıdan ne derece yetkin olduklarına göre incelenmekte; yani yine ölçüt halk olmaktadır (Sayı 7: 237-240).

Öte yandan Boran’a göre , “Psikolojiden gelen tesir bir başka alanda ‘şuurun akışı’ nı işleyen romanın ortaya çıkmasında kendini gösterir.” Örneğin “..Joyce’un Şuurun akışı romanında bu, ferдин ruhi hayatıyla meşgul olmak son haddine götürölmüş, romancı ferдин içinde bulunduğu daha geniş cemiyet çerçevesini bir tarafa bırakarak sadece ele aldığı fert ve fertlerin iç hayatlarının dolambaçlı dehlizlerinde yolunu kaybedip kalmıştır. Artık romancı ve eseri cemiyetle alakasını kesmiş, kendi içine kapanmış bir durumdadır.” (Sayı 7:239) Sadece bireyselliğın ele alınışı daha önceki sayılarda olduğu gibi eleştirilmiştir. Çünkü Adımlar dergisinin

benimsediği görüş hep ima edildiği gibi toplumun, halkın; geniş kitlelerin gündelik yaşamında karşılaştığı sıradan sorunların ele alınışı, toplumda ezilen kesimin haklarının savunulması gibi noktalara değer verilmesidir. Boran “Cemiyet realitesinden kaçmanın bir başka şekli de, zaten birbirine bağlı olan, geriye gidiş ve mistisizme saptaktır. Bu meyli romanda da görüyoruz.” (Sayı 7:239) diyerek gerçeklikten kaçan, kaderci anlayışın, tevekkül sağlayarak sorgulamanın önünü tıkadığına işaret eder. Örnek olarak da Aidous Huxley ile Charles Morgan’ı gösterir. A. Huxley’in *Brave New World!* (Yepyeni Cesur Dünya!) adlı eserinin kapitalizm ile meşgul olduğuna işaret ederek, yeni ve üstün bir toplum düzeni önermemesini eleştirir. Burada Boran’ın adını anmadığı düzenin sosyalizm olduğu açıktır.

Son sayıda Prof. Jean Camborde tarafından yazılan “Modern Fransız Romancılarından Paul Nizan”, adlı bir makale yer alır (Sayı 12:387). Yazar ‘göre, “Paul Nizan, 1931’de emperyalizm ve sömürgecilik denen devlere hücum etmekle, yerleşmiş kuvvetlere karşı cephe alıyor. 1932’de yazdığı ve dediğimiz gibi, ‘bekçi köpeği’ diye adlandırdığı entelektüellere hücum etmektedir; o entelektüeller ki aldığı pasif ve kabul edici durumla, yerleşmiş nizama razı oluyorlar ve hata ve suiistimallerini tenkit edecekleri yerde, haksızlığın yerleşmesine muvafakat ediyorlar, az yahut çok ağır zulümlerin hizmetkârı kesiliyorlar, bile bile kör davranarak basiretleri sayesinde görebildikleri, fakat cenabetleri yüzünden haber vermedikleri bir kötü durumdan suç ortağı oluyorlar. Böylece entelektüeller, rahat arzuları ve tehlikeden korkuları yüzünden hücum etmeleri gereken şeyin muhafazası için başında bekleyen, hakarete layık bir bekçi köpeği oluyorlar.” (Sayı 12:387). Bu satırlarda aydınların omuzlarındaki sorumluluk açıklıkla ifade edilmiştir. Aydınlardan beklenen sorumluluklarını unutmaması, cesur olması, bilgilerini halkla paylaşması, tutumlarında çelişmemesidir. Toplumun çıkarları her şeyin üzerinde tutulmalıdır mesajı verilir.

On birinci sayıda yayınlanan ve Ankara Devlet Konservatuarından Liko Amar tarafından yazılan “Değişen Sanatkar Tipi”, makalede müzikteki durum ele alınmıştır. Edebiyat için en çok vurgulanan noktaların burada da önemle üzerinde durulduğu görülmektedir (Sayı 11:351): “Meselenin hallinde mühim bir çıkış noktası, sanatkarla hitap ettiği kütlenin cemiyetteki durumudur. Cemiyette hasıl olan umumi değişmelerle, bütün zihin sahasında da değişmeler el

ele gider; sanatkara yepyeni tarzda hal çareleri bekleyen yeni vazifeler düşer. Bundan başka, sanatkarın yeri ve fonksiyonu da insanların hayatı da durmadan değişmeye tabidir.” (Sayı 11:351).

Liko Amar, ortaçağda müziğin sınıfsal farklılıklara göre şekillenişine değinir: “... musikinin de mensup olduğu burjuva sınıfı. Musikiciyi burjuvaziye, o sınıfın bütün törenleri ve buna benzer başka vesileler için ve çok adette olan musiki sevenlerin ihtiyacını tatmin için eserler yetiştirirdi.” “..Yeni zamanların gelmesiyle, yani aşağı yukarı 18. yüzyılın ortalarından, itibaren durum büsbütün değişmiştir. ... Yeni alem, insanı eski devirlerin dar iç ve dış başlarından kurtarıyor, böylece siyasi, içtimai, iktisadi manada ‘serbest burjuva doğuyor’ Aynı zamanda ‘serbest sanatkar doğuyor’...” (Sayı 11:352-353).

Edebi eserlerde sanatçının içinde bulunduğu toplumun sanat eserinin meydana gelişinde etkili olduğu fikri; tüm sanat eseri için geçerli olduğundan müzik için de geçerlidir. Yukarıda açıklanan gelişmeler de bunu doğrulamaktadır. Sanat eserleri öncelikle ince, üst kültür himayesinde gelişmeye başlamıştır. Toplumsal değişmelere bağlı olarak örneğin Fransa’da yaşanan ihtilaller gibi halk hareketleri, sınıflar arasındaki demokrasi ve eşitliğin uçurumları azalmaya başlayınca, sanatçılar da daha hür ortamlarda kendilerini ifade etme olanağı bulmaya başlar. Yazar aracılığıyla Adımlar dergisinin sanatın gelişmesinde ve sanatçının yetişmesinde toplumun etkili olduğu; ama özellikle de baskıcı, yönlendirici olmayan bir ortamın varlığının önemsendiğine işaret edilir: (Sayı 11:351-353): “Kendini serbest sanan sanatkarın gittikçe ayağı altındaki dayanağı nasıl kaybettiğini, mahsullerinin, yüksek tabakalara hitap ettiği vakit, nasıl gittikçe daha mücerret olduğunu, aşağı tabakalara hitap edince de nasıl gittikçe daha banal olduğunu, romantizm ile ondan iştikak eden devreler boyunca takip edebiliriz. Yüksek seviyeli sanat eserleri günümüze kadar yaratılmaktadır. Fakat şu sual gittikçe ısrarlı bir şekil alıyor: Kim için sanat? Sanatın insandan ayrılması durmadan devam ediyor.” Demokrasinin gelmeye başlaması sanatçının kendini ekonomik olarak destekleyici kitlenin varlığını yok etmemiştir ve burjuvaziye bağlılık sürmektedir. Burada yine sınıfsal farklılıkların sanatın değerini belirlediğine işaret edilmektedir. Ancak burada sorun yazarın da belirttiği gibi, üst kültürün zevklerinin ulaşılmaz olarak gösterilerek halk kültüründen daha değerli sayılmasıdır.

SONUÇ

Adımlar dergisinin 12. sayısı ne yazık ki, son sayısı olmuştur. Ancak Behice Boran böyle bir durumu beklemediği için okuyucularına “Adımlar bu sayısı ile bir yaşını doldurdu. Sayın okurlarımıza abonelerini yenilemelerini hatırlatırız” çağrısında bulunmuştur (Sayı 12:403). Ayrıca bu sayıdaki ”Kalp Fikir, Gerçek Fikir” adlı yazısında yine halkçılık üzerinde ısrarla durmuştur. O dönemde kendilerini pozitif bilimler ve halktan yana gibi sunanları şiddetle eleştirerek onları bir tür sahtekarlıkla suçlar ve gerçekte halkçı olmak bir yana seçkinci olduklarını örneklerle gösterir. Aslında onların milli ilim ve milli sanat anlayışlarının gerçek olmadığını savunur. Ayrıca bilimin uluslararası olduğuna işaret eder. Özellikle halka inancı olmayan bir halkçılığa karşıdır. Bunun faşizmin seçkinler kuramına denk geldiğini ısrarla belirtir.

Öte yandan savaş, göç, kentleşme, kırsal kalkınma, siyaset, ekonomi, eğitim, kültür ve sanat özellikle de edebiyat alanında yazılar içeren Adımlar dergisinin birinci sayısında açıklanan hedeflerine büyük ölçüde ulaştığı değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır. Ayrıca semiyotik inceleme bağlamında yer almayan temalar da göz önünde bulundurularak derginin 12 sayı boyunca izlediği yayın politikasının genel ilkeleri hakkında şunları söylemek mümkündür:

- a). Köy ve köycülük yerine büyük kentlerden, sanayileşme ve teknolojiye yana olmak
- b). Parçacı yerine bütüncül bir bakış açısına sahip olmak özellikle de yerel/yurt ve evrensel/dünya arasında denge kurmaya çalışmak
- c). Batıyı eleştirerek tanımak ve Batının deneyimlerinden hareketle ulusa mesajlar vermek
- d). Yeni hümanizma anlayışını benimseyen iktidar politikalarına muhalefet etmek.
- e). İdeolojik savaşı bilimle yapmak: Psikolog Muzaffer Şerif aracılığıyla sürekli ırkçılık karşıtı yazılar yayınlamak
- f). Bilim, ekonomi ve teknoloji kadar kültür ve sanata önem vermek

-
- g). Sınıf yerine halk, toplum yerine millet kavramlarını tercih etmek
- h). Gelecek hakkında sürekli olumlu mesajlar vermek, kötümser olmamak
- i). Geçici olanlara karşı çıkararak kalıcı olanı desteklemek
- j). Kapalılık ve yalnızlaşmaya yol açacağı için milli ilim ve sanat yerine evrensel bilim ve sanatı geliştirmek
- k). Birey ve seçkinler yerine halkın refahı için çalışmak,
- l). Siyaset ötesinde tüm yazıları özenle pedagojik amaçlı olarak seçmek ve yayınlamak
- m). Evrensel ve halk kültüründen metinleri dengeli bir biçimde sistematik bir biçimde vermek
- n). Alman ve Fransız hayranlığına karşı çıkarken Amerikan realizmini olumlamak
- o). Dilde sadelik benimsenirken vurgulu sert ifadeleri çokça kullanmak.

Sonuç olarak, bilim ve teknolojiye daha fazla kültür ve sanat ağırlıklı dergide her şeyden önce değişme ve gelişmeye vurgu dikkat çekmektedir. Aslında gerek Yurt ve Dünya gerekse Adımlar dergilerinin her ikisinde de Durkheim'ın metafizik yönleri çokça eleştirilmiştir. Buna karşılık dergide gerek gelecek hakkında pozitif düşünceye sahip olma gerekse gelişmeyi hedef alma açısından Auguste Comte'ü hatırlatan fakat onu çok aşan etkilerden söz etmek mümkündür. Sanki A. Comte'un "Düzen ve Gelişme"sinin (Order and Progress) yerini "Değişme ve Gelişme" (Change and Progress) almış ve derginin adı *Adımlar* olmuştur. Bir başka akla gelen ise yaklaşan faşizmin ayak seslerine bir uyarı olarak *Adımlar* adının seçilmesidir. Ancak semiyotik olarak karşıtların birliği ilkesi gereğince dergiye ADIMLAR adı verilerek, iki anlama da gönderme yapılmış olabilir.

Behice Boran'ın 33 yaşında genç bir halk sosyologu olarak yayınladığı çok önemli bir sosyal sorumluluk modeli olarak *ADIMLAR* dergisinden hepimizin öğreneceği çok dersler vardır. Çünkü dergi bilim kadar kültürü de önemseyerek onları toplumsal bağlamından koparmadan bütünlüğü, değişmesi ve çelişkileri içinde diyalektik olarak ele almaktadır.

Dergi, kültür ve sanat aracılığıyla topluma önemli mesajlar vermeyi ve onu değiştirerek geliştirmeyi hedeflerken bunun için nasıl olağan dışı bir çaba sarf edilmesi gerektiğini de bize göstermektedir. Bu çabayı yakından görmek ve yaşamak adına derginin tümü mutlaka okunarak tartışılmalı ve üzerine yazılar yazılmalıdır. Bunu kolaylaştırmak ve dergi birikimden daha geniş halk kitlelerinin yararlanabilmesini sağlamak için 12 sayılı külliyatın tıpkı basımı mutlaka gerçekleştirilmelidir. Bu amaçla Bölümümüzün her türlü işbirliğine açık olduğu belirtilmelidir.

Son olarak, DTCF Sosyoloji Bölümünün devir aldığı bu tarihi mirası sürdürmek üzere, bugün olmasa bile yakın gelecekte, *Yurt ve Dünya* adlı dergiyi çıkardığı gibi *Adımlar* dergisini yeniden yayın hayatına geçirmesi önerilir. *Adımlar*'ın 68 yıl önce son derece güç koşullarda yayınlanmasına karşın günümüzün teknolojik olanaklarıyla bu işlemin çok daha kolaylaştığı da göz ardı edilmemelidir. Kuşkusuz günümüzde çok sayıda bu işlevin benzerini yerine getiren kültür ve sanat dergisi yayınlanmaktadır. Ancak sosyologların öğrencileriyle birlikte veya kendi başlarına yapacakları veya katılacakları etkinliklere ait değerlendirmeler böyle bir dergide yayınlanabilir. Örneğin romanlar birlikte okunarak analiz edilebilir, tiyatro, sinema, konserler yine birlikte izlenerek kritik edilebilir. Bu amaçla zaten DTCF Sosyoloji Bölümü olarak “Sosyal ve Kültürel Etkinlikler” dersini açmış bulunuyoruz. Bu ders öğrencileri potansiyel halk sosyologu olmada bilinçlendirebilir. Bu yönde her türlü iletişime açık olunmalı ve ilk halkımız olan öğrencilerimiz başta olmak üzere tüm topluma sorumluluğumuzu yerine getirme bilinci ile işbirliği ve dayanışma içinde hareket edilerek, örnek modelimizdeki gibi hedefe ADIM ADIM ulaşılmalıdır.

Summary

In this paper Journal of Adimlar as an example of public sociology is investigated based on paradigmatic analysis in terms of semiotics and its principles. "Art is always for art versus art is always for society"; "new humanism versus old humanism" and "universal literature versus local literature" are the selected binary oppositions to achieve the aim of the study. One of the basic assumption of this evaluation process was "priority should be given today when you search your origin" (Boran,1943). Findings revealed that Journal of Adimlar and its publisher Behice Boran both were very keen to struggle with conservatives who were against the change of existing social structure of Turkey. Therefore it would not be wrong to conclude that the policy followed by Adimlar basically were focused following points: Urbanization, industrialization and technology rather than agriculture; holistic approach by balancing local and universal; to give messages based on critics of Western Culture; to criticize existing government politics on humanism; to fight with racism, to give credit culture and art as well as science and technology; to use concepts of nation and public instead of class and society; to give positive messages to society rather pessimistic ones; to support permanent facts instead of temporary events; to advocate universal science and art against national science and art; to work for the sake of society rather than elites and individuals; to pay attention pedagogic characteristics of articles; to publish universal and local manuscripts equally; to give credit American realism when criticizing German and French policies. It could also be interpreted that the name of journal is itself a message to society. In other words it warns the society for coming risks in terms of fascism by saying we are hearing the steps. On the other hand the aims of journal given in the first issue implied that the change and progress are the main target. Therefore both interpretations would possibly right in terms of semiotics. At the end of paper several suggestions such as to publish on-line journal similar to Adimlar are also made. Finally public sociology is not a new approach in Turkey and persecutor of Adimlar should work hard. As being mentioned Michael Burawoy students who are our first public are waiting to see good examples from us.

KAYNAKÇA

Adımlar

1943 Sayı 1. (Mayıs) Ankara : Recep Ulusoglu Basımevi.

Adımlar

1943 Sayı 2. (Haziran)Ankara :Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1943 Sayı 3. (Temmuz)Ankara :Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1943 Sayı 4. (Ağustos)Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1943 Sayı 5. (Eylül) Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1943 Sayı 6. (I. Teşrin) Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1943 Sayı 7. (II. Teşrin)Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1943 Sayı 8. (I.Kanun) Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1944 Sayı 9. (II. Kanun)Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1944 Sayı 10. (Şubat) Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

1944 Sayı 11. (Mart) Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.

Adımlar

- 1944 Sayı 12. (Nisan) Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.
- Burawoy, M.
- 2004 “Public Sociologies :Contradictions, Dilemmas and Possibilities”. *Social Forces*, 82: 1603-1618.
- Burawoy, M.
- 2010 ”Facing an Unequal World: Challenges for Sociology”. İç. *Facing an Unequal World: Challenges for a Global Sociology* (der. M. Burawoy, M. Cahnge, M.F. Hsieh. 1: 3-28.
- Barthes, R.
- 1999 Language and Speach. İç. *Contemporary Social Theory* (der. A. Elliott). Malden:Blackwell: (s.35-48).
- Ertong, G.
- 2010 “100. Doğum Gününde Halk Sosyologu Behice Boran”. *Yurt ve Dünya*, 1: 11-20 (www.yurtvedunya.net.tr)
- Kasapoğlu, A.
- 1992 “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümünün Dünü ve Bugünü”. İç. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Sosyolojinin 52. Yılı Toplantısı Kitabı*.(der. A. Kasapoglu). Ankara: A.Ü. Basımevi. Sosyoloji Derneği Yayın No 1. (s.19-27).
- Kasapoğlu, A. (der)
- 1999 *60 Yıllık Gelenek: DTCTF de Uygulamalı Sosyoloji (1939-1999)*. Ankara: Ümit.
- Kasapoglu,A.,Ecevit.M. (2004) “Culture and Social Structure :Identity in Turkey”. *Human Studies*, 27: 137-167.
- Kasapoğlu, A.
- 2010 “Sunuş”. iç *70 Yıllık Gelenek: 1939-1999 Ankara Üniversitesi DTCTF’de Sosyoloji* (der. A. Kasapoğlu, Y. Z. Odabaş). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. (s. v-xx).